

Адыгеим и Лышъхъэ хэдзынхэм ахэлэжъагъ

Адыгэ Республикэм исхэмкӀэ апэу зымакӀэ зытыгъэхэм ащыц Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу Къумпыл Мурат. Республикэм ипашэ кӀалэу Мыекъуапэ икӀэ-лэцӀыкӀу поликлиникэу N1-м цызэхэщэгъэ участкэу № 142-м тыгъуасэ щылагъ. Урысые Федерацием и Президент и Полномочнэ лӀыкӀоу ЮФО-м щыӀэм иаппарат Адыгэ РеспубликэмкӀэ ифедеральнэ инспектор шъхьалэу Сергей Дрокинми мы хэдзыплэм ымакӀэ щитыгъ. Джаш фэдэу мы хэдзыплэм къекӀола-гъэх Адыгеим ыцӀэкӀэ Къэралыгъо Думэм идепутатэу Владислав Резник, Адыгэ Республикэм и Лышъхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ я Администрации ипашэу Владимир Свеженец, муниципальнэ образованиеу «КӀалэу Мыекъуапэ» иадмини-

страции ипашэ ипшӀэрылхэр зыгъэцӀагъэу Сергей Стельмах. Республикэм пстӀумкӀи хэдзкӀо 339779-рэ щатхыгъ. Мэфи-щым кыкӀоцӀ хэдзакӀохэм амакӀэ хэдзыплэхэм ащатыхэ е яунэ хэдзкӀо комиссиер кырагъэблэгъэн алӀэкӀышт.

Адыгеим и Лышъхъэ къэбар жугъэм иамалхэм ялофшӀэхэм адэгущыӀээ, республикэм щыпсӀэхэрэм къяджагъ чанэу мэкъэтыным хэлэжъэнхэу. Къумпыл Мурат Урысые Федерацием и Президентэу Владимир Путиным Урысыем исхэм зафигъазээ «законодательнэ, гъэцӀэкӀо хабзэхэр зэрэздэ-лажъэхэрэм тапӀкӀэ бэ ялы-тыгъэшт» кызырилогъагъэр агу кыгъэкӀыжыгъ.

Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссиер кызыритыгъэмкӀэ, Къэралыгъо

Думэм идепутатхэм яхэдзын республикэм кышцегъэлэжъогъэ кандидати 6 хэлажъэ, ахэм ащыцэу зым ежъ-ежъырэу зыкыгъэлэжъогъыгъ. Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет – Хасэм идепутатхэм яхэдзын хэлэжъэнхэу партии 4-мэ япискӀэхэмкӀэ кандидат 295-рэ, зы мандат зилэ хэдзыплэ койхэмкӀэ кандидат 87-рэ атхыгъ.

«Урысые Федерацием и Къэралыгъо Думэрэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет – Хасэмрэ ахэтыштхэр непэ хэтэдзых. Тиреспубликэ ис нэбгырабэмэ ар политическэ хъугъэ-шӀэгъэшхоу зэрэщы-тыр кызырагурылорэм сицыхъэ тель. Мэкъэтыным хэлэжъээ, тащыц пӀэпчэ амал ил хэгъэгумрэ тиреспубликэрэ янеушӀэрэ мафэ зыфэдэ ху-щыр кыыхынуэ. Тикъэра-

Зэрэхэгъогу зэрэщыщытым фэдэу, Урысые Федерацием и Къэралыгъо Думэ идепутатхэм яхэдзынкӀэ Адыгеим амакӀэхэр атэу щаублагъ. Мы охтэ дэдэм Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет - Хасэм, муниципальнэ образованиехэм ялӀыкӀо кӀулыкӀу заулэми ядепутатхэр республикэм щыхадзых. ПстӀумкӀи Адыгеим хэдзын лӀфтхъэбзэ 20 щӀкӀо.

лыгорэ республикэмрэ илъэ-ситфым кыкӀоцӀ хэхъоныгъэу ашыщыр тэры зэлытыгъэр. ХэдзакӀо пӀэпчэ ымакӀэ ыты-ным мэхъанэшхо ил. Сэ сыз-фаехэм сымакӀэ афэстыгъ, республикэм щыпсӀэхэрэм сыкъаджэ чаныгъэ кызыхагъэ-фэнэу, мэкъэтыным хэлэ-жъэнхэмкӀэ фитыныгъэу ялӀр кызыфагъэфедэнэу», — кы-лагъ Къумпыл Мурат.

Адыгеим и Лышъхъэ хэдзы-плэм кызыэкӀом, хэдзынхэмкӀэ лӀфтхъэбзэхэр зэрэзэхашӀэрэм уасэ кыыритыгъ. Мыгъэ мэфи-щым кыкӀоцӀ цыфхэм амакӀэ атын алӀэкӀышт. Ащ ишӀагъӀкӀэ хэдзакӀохэр зэтырихъаштхэп, хэдзыплэхэм санитар шапхъэ-хэр къащыдалытӀэщых.

Адыгэ Республикэм хэдзын-хэмкӀэ и Гупчэ комиссиер кызы-ритыгъэмкӀэ, сыхъатыр 8-м хэдзыплэ 266-р кызыӀахыгъ, зэрагъэнэфэгъэ шапхъэхэм атетэу мэкъэтыныр рагъэжъагъ. Мафэ къэс (Юныгъом и 17-м кышцегъэжъагъэу и 19-м нэс) сыхъатыр 8-м кышыублагъэу сыхъатыр 20-м нэс санитар шапхъэхэр кыдалытӀээ, ахэм лӀф ашӀэшт. Хэдзынхэм алыплӀэ-хэрэм ялофшӀэн рагъэжъагъ, волонтерхэри цыфхэм лӀпылӀэгъу афэхъух.

Адыгеим и Общественнэ палатэ общественнэ видеолпы-

плъэнымкӀэ Гупчэм апэрэу лӀф щешӀэ. Чэщми мафэми зэпы-мыоу хэдзыплэ чыплӀэхэм ама-кӀэ зэращатырэр ащ къегъэла-гъо. Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ ымакӀэ зеты нэуж зигугъу кӀэтышӀыгъэ Гупчэм лӀф зеришӀэрэм нӀуасэ зыфишӀыгъ.

Хэдзынхэм алыплӀэрэ шӀо-лпыр общественнэ штабым итхъаматэу, Адыгеим и Общественнэ палатэ ипашэу Устэ Руслан кызырилогъэмкӀэ, видеолпыплӀэнхэр игъом рагъэ-жъагъэх.

Къумпыл Мурат хэдзынхэм алыплӀэхэрэм адэгущылагъ. Ахэм зэу ащыц Урысыем и Общественнэ палатэ хэтэу, Уры-сые Федерацием лӀфшӀэнымкӀэ и Лышъхъэу, тхӀкӀо цӀэрылӀоу МэщбашӀэ Исхъакъ. ООО-у «Юрист» зыфилорэм иэкспертэу Сергей Числоври хэдзынхэм алыплӀэхэрэм ялофшӀэн зэрэ-зэхашӀэрэм кытегушылагъ.

«Хэдзын лӀфтхъэбзэхэр хабзэм диштэу, щынэгъончъэу зэхэщэгъэнхэмкӀэ республикэм пӀшӀорыгъэш лӀф-тхъэбзэбэ щызэрахъагъ. Хэ-дзынхэр республикэм дэгъоу цыкӀонхэу, хэуконыгъэхэр амышӀынэу, хэдзакӀохэм за-гъэчанынуэ сэгугъэ», — кы-лагъ Къумпыл Мурат.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ ипресс-кӀулыкӀу

Адыгэм ищыӀэныгъэ кыыхэхыгъэу

Непэ – адыгэхэм я Маф. «Тызэкъотмэ – тылъэш» зыфилорэ гу-щыӀэхэр къагъэшпынкъэжъхэзэ Къэбэртэе-Бэлыкъар Республикэм 2014-рэ илъэссым шагъэнэфэгъэ мэфӀкӀыр адыгэу тыди щыпсӀурэмэ агъэлапӀэ, хагъэуэфыкӀы.

ТильӀэпкӀы ищыӀэкӀэ-псӀукӀэ, икультурэ, ихабзэхэм афэгъэхьыгъэу зэкъош республикэхэм, Адыгеим, Къэбэртэе-Бэлыкъарым, Къэрэ-щэе-ЩӀрджэсым, ӀкӀыбым щыпсӀухэрри кытхэтхэу гъзет кыдэкӀыгъохэр дгъэхъазырхэу тыхабзэ. Мы мафэри блэдгъэкӀыгъэп.

ЛӀэпкӀым кыырыкӀагъэм щыц пычыгъохэм, итарихъ, гъэхъагъэхэр зилэ цыфхэм ащыщхэм ягугъу кышъуфэтэшӀы. Нафэ эпстэури зы кыдэкӀыгъом кыбгъэхъан зэрэмылӀэкӀыштыр, адыгэу тарихъ бай зилэм икӀэбар егъашӀэми пӀотэн пӀэкӀышт, ау зы номерым амалэу кытырэм елытыгъэу тилӀофшӀэни дгъэпсыгъэ. ТапӀкӀэ тигъзетхэм щыӀэныгъэ кӀыхъэ яӀэным тыщыгугъызэ, тильӀэпкӀы бэгъашӀэу, хахъоу ышӀыхэрэр къэдгъэлэжъоным тицыхъэ тельэу тизэхэт номер шъуеджэнэу шъуэтэгъэблагъэ!

Юныгъом и 19-р – мэзым иЮфышІэ и Маф

Мэзым илсфышлэху, иветеранху лытэныгэ зыфэтшыхэрэр!

Шъуисэнэхъат епхыгъэ мэфэк'ымк'лэ – мэзым илофыш'лэ и Мафэк'лэ тышъуфэгущ'ол!

Адыгеим къыгъэгъунэрэ чыплэм ипроцент 40 фэдызыр мэххэм зэрэзэлъау-бытрэм епхыгъэу мэзлэжъхэм ялофшэн тиреспубликэ мэхъанэшхо щыраты.

Адыгеим итеплъэ къэзыгъэдахэхэрэм, иэкономикэ зыкъэзыгъэлэтыхэрэм, ижыуэкъэбзхэрэм мэхэхэр ащышых. Мэзлэжхэм тыкъэзыуцухьэрэ дунаир къэухъумэгъэным, чылопс байныгъэр акъылыгъэ хэлъу гъэфедэгъэным акулчлэ непэ яшъыпкъэу рахьыллэ, республикэм исоциальнэ-экономикэ хэхъоныгъэ ялахьышхо хашлэхэ.

Мэзлэжыхэм опыт байрэ шлэныгэ куурэ зэрлэм, теубытагээрэ гуетыныгээрэ зэрэхэлым кяхэклэу япшээрэлыхэр тапэки гэхэагэ хэлэу зэрагэцэклэшт-

хэм, нахьыбэу инвестициехэр тиекономикэ кыхальхьаным зэрэфэ/орышэцтхэм тыхьхэ тель.

Нүбджэгүү льялэхэр, гуетыныгээ фышүүиэу шьуээрэлажьэрэм, шьуиоф шьуээрэфэшьыпкьэм афэш! тыээрэшьуфэразэр нелэ кышьюатло тшоиггу. Псауныгээ пытэ, насыпышхо, шылэклэ-псэуклэ дэгүү шьуиленэу, лофышлюу ешьюхыжьэрэ пстэуми гьэхьягьэхэр ашьюшьюшынэу тышьюфэльало!

**Адыгэ Республикэм и Лпышхъэу, Урысые политикэ партиейу
«Единэ Россием» и Адыгэ шьолъыр къутамэ и Секретарэу
КЪУМПЫЛ Мурат**

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет – Хасэм и Тхьаматэу
Владимир НАРОЖНЫЙ

Зэрифэшъуашэу гъэфедэгъэным мэхъанэшхо иI

Илъэс къэс Юныгъо мазэм ияцэнэрэ тхьаумафэ мэзым исофышлэ и
Мафэ тикъэралыгъо шыхагъэунэфыкы.

Мэзыр — тичлыоис ибаиныг.
Ащ икьэухьумэнклэ маклэп ашлэр.
рэр.

Адыгэ Республикэм мэз хъызмэтым чыплэшхо шеубыты, сыда плөмэ Адыгеим ишюльпыр процент 40-м ехъур мээых, зэклэмкI чыгу гектар мин 226-м ехъу зэлыаубыты. Мы мафэм ехъуллэу мэз хъызмэтым зэклэмкI нэбгырэ миницим ехъумэ лоф чашлэ. Мэзхэр къэухъумэгъэнхэм, гъэклэжыгъэнхэм ыкIи шуагъэ кьатэу гъэфедэгъэнхэм ахэр пыхых. Джащ фэдэу ахэр къабзэу Iыгыргъэнхэм ыкIи уэхэр къахэмыхъанхэм мээым Iофшылэхэр ренэу лъэллэх.

Тиреспубликэ иэкономикэрэ
иэкологирэ кыэкiонлэ шхья-
лэхэм зэу аыщт мээзыр, ащ
кыхэкiлэу ренэу уфэсакын фае.
Тимээхэр кызтегэнгэнхэм
мэхьанэшхо иi. Пстэуми апэу
кыхэкбгъэщын плэкышт мээ-
хэм машо кьащыхуынымкiэ
ioфхэм языте зыпкытынгкы-
зэриiэр. Мээхэм машом закы-
кытэуи кытэуи кытэуи кытэуи

цимиштэным ыкйи закыышшт-
гэмэ, лъэтемытэу шлэгъэн
фаехэр гъэнэфагъэу АР-м мэх-
хэмкйэ и Гъэлорышланлэ лоф-
ешлэ. Игъом ыкйи планэу кы-
фагъэуцугъэм диштэу Адыгэ
Республикэм ихушъхьафыкы-
гъэ автоном гъэлорышланлэу
«Адыгейская лесопожарная
охрана» зыфиорэм ыкйи мэх-
уастэкхэр бэджэндэу зылыгъ-
хэм мэххэм машо къащымы-
хъунымкйэ лофтхьабзэхэр зэра-
хъэх. Джащ фэдэу республикэм
имзэ фонд хахъэхэрэ чыплэхэр
зэтэгъэпсыхьэгъэнхэм лоф-
дашлэ. Адыгеим имэххэм язытэ,
ахэм япчъагъэ зэгъэшлэгъэнхэм
пае гъэлъшыгъэ шыккэм тетэу
лофшлэныр агъэцаклэ. Мы пшъ-
рылгыр зэшлохыгъэным фыте-
гъэпсыхьагъэу федеральнэ
бюджетым кыкйырэ мылкъур
агъэфедэ.

Гъэларышлэлэм илофышлэхэм кызыралорэмклэ, мэз фондыр зерифэшъуашэу гъэфедэгъэным мэхъанэшхо ил. Дунэе шапхъэ-

хэм адиштэу мэзыр зэтеуыгъ-
ным ылъэныкъоклэ loфшлэныр
апэу Урысыем и Кыблэ щэ-
зыгъэжыагэр Адыгеир ары. Мэз
хызмэтыр инвестициехэмклэ
нахь хопсгагъоу шыт, кыздэгъ-
кыжыным фэгъэзагъэхэ пред-
приятиехэм ягъэклэжын ар
фэлорышлэ. Кыдзгъэкыжыным
нахь зегъэушомбгугъэныр ары
пшэрылъ шхыагу нэгэ шытыр.

Гъэлорышлэлэм илофыгъохэм
язэшлохын республикэм ипаша-
хэм сыдигуи аналэ къазэрэте-
тым, мээ хьызмэтым loф шы-
зышлэхэрэм япшэрылэхэр
зэрифэшуашэу зэрагъцаклэ-
хэрэм ыкли цыфхэм чыюпсым
икъэухумэн мэхъанэшхо зэрэ-
ратырэм ишлуагъэклэ Адигеир
тапэкли анахь шьолпыр дахэхэм
зэращыщытым уицыхьэ тебгъэ-
ллы хьушт.

— Хэтрэ цыфи, мээмы юф
цызыслэхэрэм агу илыр зы
— тимээхэр кээухумэгэнхэр
ык/и нах дахэ хуунхэр, машлор
апэчыжьэу, жьы хуугэ чыыгхэр

хэтымыгээкюдэжыхэу цыфхэм
тишуагээ ядгээкыныр ары, —
elo Гээлорышлантэм ипашэу
Былымыхээ Рэщыдэ. — Мэзым
шуагээу кытын ыльэкыштыр
эзкэ кьедгээтынуу тыфхэзыр,
Адыгеим и Лышыхээ ашкэ
кыддырегаштэ. Чэнагээ ты-
мышэу тимээхэм кьатырэ
пхээр дгэфедэмэ, тиреспубликэ
экономикэ хэхэоныгээшүхэр
зэришшхтэм сицыхээ тель.

АР-м имээ хызмэт ивете-
ранхэм я Совет ипшэрьлхэм
ахахьэу лэпылэгүу зишылкэгэ
цыхьэм адэлэпөлэх, гъэстын-
пхэ яшкылкэгэмэ афацэ,
япсауныгэ агъэпытэным фэш
путевкэхэр арагэгъотых, ама-
лэу ыкы лъэкыу ялэмкэ яшуа-
гэ арагэкылы.

— Ильёс кээс зэхэцэрэ Урысые лофтхьабзэу «Живи, лес» зыфилорэм тиветеранхэр хэтэгэлажэх. Ащ нэмкылау Мыекылоп кээралыгьо технологическэ университетым мээ хызмэмтмккэ ифакультет истудентхэм тлофышлэхэр, ветеранхэр рагэблагхэр, лекциехэм кьаджэх. Еджэлэ хызмэтшлэплэхэм зэлхыныгэ адытлыу лоф адэтэшлэ. Мышч ыпэккэ тимылэжыгыгэу, 2008-рэ ильэсым,

Былымыхъ Рэщыдъ тхьаматэу
кызыккылагъэм кыщыублагъэу
еджаплэхэм ащыщхэм мэзхъыз-
мэтшлалэхэр къащызэлутхыжы-
гъэху, мэзлэжхэм яобществэ
хэтхэр тигъусэху таделажэ,
— ело Советым ипачу Бэлоко
Аслъанчэрый.

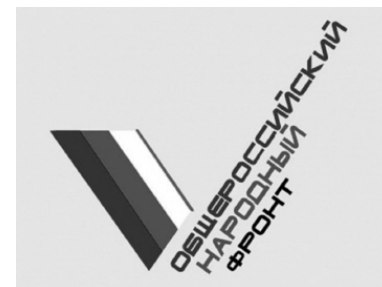
АР-м мээхэмклэ и Гьэло-рышлэлэ ипашэу Былымыхэ Рэщыдэ, АР-м имээ хьызмэт ивтеранхэм я Совет ипашэу Бэлэжэ Асланчэрыи ыкли мээлэжыхэм яобшествоэ ипашэу Хьатикьое Мэдждыэ Адыгеим имээлэжыхэм ыкли ивтеранхэм мэфэлохымклэ ыгу кьаделэу афэгүшлөх.

«Тимээхэр кыизетегэнэгэн-хэмклэ, ухумэгэнхэмклэ пшэ-дакыжы инзу шууилэр кыжыу-гурылоэ ыкли гуетыныгэшхо фишуйулэ шуэзэрэлажэрэм, мээ кыизмэтым ихэгээхон ыкли общественнэ шылакэм чанэу шуэзэрэлажэрэм апае инзу тууэрэфраз. Тапэкли лофшлэным гу кыучлэу фишуйулэм кыкли-мычэу, тиреспубликэ хэхьоны-гэшлүхэр ышлынхэм шуу-лахышлу хэлпэу кэулыккүр шуухынэу шуфэтэлэ», — кыи-шело шүлүфэсым.

КИАРЭ Фатим.

Шэмбэт шҁыхьяф зэхащагъ

Урысые общественнэ движениеу «Народный фронт» зыфилорэм ишьюльыр кьутамэу Адыгэ Республикэм щылэм иактивистхэм, «Молодежка ОНФ» зыфилорэ командэм хэтхэм, культурэм иволонтерхэм, джащ фэдэу мээхэм якъэухьумэнклэ республикэ Гупчэм илыкдохэм мээ паркэу «Мээдах» зыфилорэм игъэкъэбзэнклэ loftхьэбзэ ин щырагъэклокыгъ. Мэзым ыкIи мээ кьыдэгъэкIын промышленностым илофышлэхэм я Мафэу къэблагъэрэм loftхьабзэр фагъэхьыгъ.

Экологическэ лофтяабзэм хэлэжыгэхэм эклэмкн хэкл дзыо 20-м еху кыагбоигь. Тхылыплэжэу, тутын ыдэлгыгэхэ, чыпсыр зыклоцлыгыгэхэ кьэмланэхэу кыагбоигэхэм янахыбэр пластикым хэшлы-кыгэхэ бэшэрэбхэу гьэклды-гьуаеу щытхэр ары. Ахэр заво-дым ашэнхэу ыкн переработать ашынуу щыт.

— Тичлыопс зуушлойхэрэ
пидзафэхэу цыфхэм кьаклэк-
тэкьухэрэм экологием тхьа-
мыклэгъошхо кьыфахьы. Мэз
гьэхьунэхэм зыщызыгьэпсэ-
фыхэрэм шлөу, хэклэу бэ кьа-
гьанэхэрэр. Члыопсым ар фэ-
үклочлырэп, сыда плөмэ итэс

кээс шлоир нахьыбэ мэху, мэ
лае зыпиххэрэ хэ/ этетэкъяу-
гэхэр тыди ащыолъэгъу. Мы
гумэкыгьор дэдгэзыжьын
тлэкъышт цыф пэлч ежъ кы-
кэтэкъугъэ шлоир лухьжымэ,
— ело Урысые общественнэ
движениеу «Народный фронт»
зыфилорэм ишьолпыр къутамэу
Адыгэ Республикэм щыіэм иа-
тивистэу Андрей Крысановым.

Кээлогъэн фае, тыкьэзыу-
цухьэрэ дунаим пшъэдэклыжь
пыльэу цыф пэпчъ къеклолэ-
ным фэшл, экологием ехыллэ-
гъэ loфthабзэхэм, еджаклохэм
апае внеклассн урокхэм язэ-
хэщэн общественникхэм ана-
лэ тырагъэты.

Лъэпкъ Тхьэмадэм и псалъэ

СЭХЪУРОКЪУЭ Хьэутий: Лъэпкъыр зэкъуэгъэувэжынымрэ анэдэлъхубзэр хъумэнымрэ догъэнэхъапэ

– Дунейпсо Адыгэ Хасэм и XIII Зэхуэсышхуэр къоблагъэ, Хьэутий. Ар теуаш махуэшхуитым – ДАХ-р кызырызэрагъэпэщрэ илъэс 30 шрикъумрэ адыгэхэм я Махуэмрэ.

– Пэж дьдэу, лъэпкъми Дунейпсо Адыгэ Хасэми я дежккэ тхыдэ мыхьэнэ зилэ махуэхэм хуэзаш иджырей зэхуэсышхуэр. Илъэс шэщккэ узэлэбэккыжмэ, 1991 гъэм накъыгъэм и 19-м, Налшык кышызэхуэсат дунейм адыгэу тетым я лыккыуэхэр. Зы илъэс ипккэ Голландием щеккыуэ хамэ къэрал зыбжанэм щыпсэу ди лъэпкъэгъухэм я лыккыуэхэр иккы, игъаштэм щымылауэ, Шыгуэу-щлэж махуэм ирихьэлэу Дунейпсо Адыгэ Конгресс Налшык щызэхашэну абы унафэ кыщаштэгъат. А зэхуэсышхуэм и Тхьэмадэу хахат Голландием щыпсэу, мы луэхур къезыхьэжыа Хьэткиуэ Фэтхы. Арыххуэи, 1991 гъэм накъыгъэ мазэм и 19-20 махуэхэр адыгэ тхыдэм нэщыпхуэр тезыха, лъэхьэнэщлэм и луэхур убла щыхъуа махуэу лъэпкъ махуэгъэпсым хэуаш. Илъэси 127-рз дэккын хуеящ лъэпкъыр зэхыхьэфын щхьэккэ.

Дунейпсо Адыгэ Конгрессыр зэрылэжыа махуитым дунейм адыгэу тетыр зэкъуэзыгъэувэ ДАХ-р кыгъэщлэщ. Адыгэм и бээр, щэнхэбээр, тхыдэр хъумэным иккы зегъэужыным хуэгъэпса зэгухьэныгъэт ар. Лъэпкъым дежккы мыхьэнэшхуэ зилэ луэхуэгъуэшхуэт.

ДАХ-м и тхьэмадэу хахат СССР-м и Совет Нэхьыщхьэм и депутат, абы и Комитетым и унафэщлэ, юридическэ щлэныгъэхэм я доктор, профессор Къалмыкь Юрэ. ДАХ-м и тхьэмадэм и къуэдзэхуэ хахат Голландием

щыщ Хьэткиуэ Фэтхы, Къэбэрдейм щыщ Мыккытлей Абдулхы, Иорданием щыщ Къардэн Самир, Търкум щыщ Мэшхуэфл Нэждэт сымэ. Дунейм адыгэу тетыр зэзыгъэулу, и лъэпкъыбзэмрэ щэнхэбээр хъумэным хуэгъэза, зэкъуэтыныгъэмрэ зыщыныгъэмрэ телажьэ япэ адыгэ ха сэшхуэу къежыа ДАХ-м а къалэныр ноби егъэзаштэ, дяпэккы а лэнатлэм пэрытынуш.

Адыгэхэм я Махуэр лъэпкъ махуэгъэпсым зэрыхуэвэр куэд щлаккым. КъБР-м и лэащхьэм и лэпэ щлэлу 2014 гъэм шыщхьэулу и 12-м кыдэккы унафэм фокладэм и 20-р адыгэхэм я Махуэр ди щыналъэм щыгъэнэхуаш. Ди блэклар зыщыдмыгъэгъупцэныр, Хэкум и щхьэхуитыныгъэр яхъумэу илъэсищэккэ еккыуэла зауэжым хэккыуэдахэм я фэеплэу дымыгъэккыуэдыныр ди хьэккы, абы псалъэ хэлъккым. Апхуэдэу щыт пэтми, блэклар дерс кыхэтхьу къэккыуэным дьтелэжьэн хуейш. Кытщлэхьэу щлалэгъуалэр хэкупсэ лъэпкъыгуу къэгъэтэджыныр, дуней гупсысэ ялэу гъэсэныр псоми ди зэхуэдэ къалэнш. Дунейм тет адыгэ щлалэгъуалэр зэтшэлэн, зэлэбгъэлэсын, зы лъэпкъ кызырызэрагъэпэщрэ илъэс щэщлэ шрикъум хуэзэу йоккыуэ. А зэманым кытлэсащ ДАХ-м и зэфлэуэнымыр зыужыныгъэмрэ. Ди Хасэр нобэ дуней псом кыщаштэ, пщлэ зыхуашт адыгэ жылагъуэ зэгухьэныгъэу кыалытэ. ДАХ-р къэрал зэмылэужыгъуэхэр зегурызыгъауэ, зэзы-

Адыгэхэм ди жылагъуэ зэгухьэныгъэ нэхь ин дьдэр – Дунейпсо Адыгэ Хасэр – кызырызэрагъэпэщрэ мы гъэм илъэс 30 ириккыуаш. А зэманым кыриубыдэу абы кыккыуа гъуэгуанэм, игъуэта зыужыныгъэмрэ лъэхьэнэм кыдэккыуа гъэунэхуныгъэхэмрэ ятеухуа упщлэ зыбжанэккэ иджыблагъэ зыхуэдгъэзащ ДАХ-м и Тхьэмадэ Сэхьуорукъуэ Хьэутий.

шалэ, зэлэбгъэлэс лъэмыжш, дунейпсо цлэрэ щхьэрэ зилэ хасапэщ. ДАХ-р урысейпсо иккы щыналъэ кыулыкъууэщлэпэхэм, Урысеймрэ хамэ къэралхэмрэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэмрэ лъэпкъ зэхушытыккыуэхэмрэ я луэхууэщлэпэхэм япыщлэщ, щлэгъэ-къуэни кыхуохъу.

– Хьэутий, иужьрей илъэсищым зи унафэ пщлэ ДАХ-м и лэжыгъэр дунейр зэщлэзыщта коронавиреуэ уз зэрыщлалэм и гуаштлэгъуэ дьдэм ирихьэлэщ. ДАХ-м зыхуегъэувэжэ къалэнхэр дауэрэ зэфлэхыфа а зэман гугъум?

– Зэрыдунейуэ зэккыуэмыккыуэ зыщлэ а узыфэр ужьы-хаккым, цыхуэхэр нобэр кыздэ-сым хуитэ зэхыхьэ хьурккыми, щытыккыуэ иджыри кызырызэмыккыуэ гугъуш. ДАХ-м дежккы тыншаккым иужьрей илъэситыр. Едгъэккыуэ хуея лэжыгъэм пандемием зэхуэккыныгъэхэр хилъхьаш. Языныккыуэ луэхуэгъуэхэр пэлудзауэ зэфлэтхаш. Ауэ, дауэ хъуми, къалэн зыщытщы-жахэр зэрыдгъэзэщыным ды-пылэщ. ДАХ-м и зэлэушхэр Уставым кыгъэуэ палъэхэм темыккыуэ еккыуэла. Хасэм и Унэм кышызэдгъэпэщ зэхуэсхэр хэгъэккыуэ, ди лъэпкъэгъуэхэр нэхьыбэу щыпсэу щлэпэхэм дыккыуэр ди зэлэушхэр щедгъэ-ккыуэла кыхэтлэхьати, ари лэщыб тщлаккым. 2019 гъэм бадзэуэгъуэ мазэм зи чэзу зэлэушхэр Черкесск щызэхэтшаш, 2021 гъэм ар Мейккыуапэ щедгъэккыуэла кыдэккыуэла.

ДАХ-м и лэжыгъэр щеккыуэла щыналъэхэм кышызэщлэуэтер лъэпкъ интеллигенцэм и заккыуэ-ккым, атлэ абы кызызэщлэгъуэуэ щыплэ унафэщлэхэр, жылагъуэ лэжыккыуэ цлэрыуэхэр, лъэпкъыр зыгъэгумэщлэ луэхуэхэм кыахури-гъэпкыуэ. Апхуэдэхэщ адыгэ цыхуэ цлэрыуэхэр кыщальхуа махуэхэм, тхыдэ мыхьэнэ зилэ махуэшхуэхэм, ди щыналъэм цагъэлэплэ махуэхэм ирихьэлэу зэхашэ щлэныгъэ зэхуэсхэр, «лэнэ хьурейхэр». ДАХ-м и жэрдэмккэ 2020 гъэм щышылэм и 30-м Щоджэнцкыуэ Алий и

цлэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым щеккыуэлащ УФ-м щылыхэ зилэ и юрист, ДАХ-м и япэ президенту щыта Къалмыкь Юрэ теухуа фэеплэ пщыхьэщхьэ.

ДАХ-р жьджэру хэтщ Къэбэрдей-Балъкъэрми Урысейми щрагъэккыуэла грант зэхьэзэхуэхэм. Къапщтэмэ, Горчаков Александр и цлэр зезыхьэ фонд-ым и гъусэу ДАХ-м 2019 гъэм и шыщхьэулу мазэм иригъэккыуэлащ Адыгэ щлалэгъуалэм я дунейпсо форум. Дэрккэ щы-хьышхуэт абы дуней псом щы-цлэрыуэ дирижёр, жылагъуэ лэжыккыуэ, СССР-м и цыхубэ артист Темыркъан Юрэ кы-зырызэрихьэллар.

Куэд мэхьу зэфлэдгъэккыуэ. Апхуэдэхэщ «Цыхубэ диплома-тиер лъэпкъ зэхушытыккыуэхэм я шэсыплэщ», «Анэдэлъхубзэр лъэпкъым и хьугъуэфлэгъуэщ» проектхэр, «Зэныбжыгъуэуэ и Хасэ» егъэджэныгъэ-щэнхэбзэ форумыр, «Схуадами фашэр си пккым хуэфлэ, зэры-Кавказу ар хуэхьуаш...» гъэлэбгъуэныгъэр, нэгъуэщлэхэри.

ДАХ-р шэщлэуэ ядолажьэ къэрал, жылагъуэ луэхууэлащ куэдм. Лъэпкъ луэхуэ зыма-щлэклэ нэхь мыхьуми кьепха зы луэхуэуи гулытэншэ зэрымы-хьуным дыхууэщлэу, ар кышы-хьур ди къэралырауи хамэ щыплэуи ирехьу.

– Хьэутий, хамэщлэ щыпсэу ди лъэпкъэгъуэхэм ядэлэжьэн, адэжэ лъахэм кьешэлэжын и лъэныккыуэла сытхэр кьехуула ДАХ-м иужьрей зэманым?

– А лэжыгъэр сыт щыгъуи йоккыуэла, зэпыу имылауэ. Унэтлы-ныгытккыуэ кызызэгъэпэщаш ар: зыр – ди зэхуаку дэлэ зэпыщлэ-ныгъэхэр щлэгъэхуэбжыным теухуаш; етлэуанэр – Хэкум къэ-лэпхьуэжэжэр лъахэм щеккыуэла гъаштэм хэгъэзэгъэжыным, бээр егъэщлэным хуэгъэпсащ.

Хамэ къэрал кыккыуэла ди лъэпкъэгъуэхэм я бжыгъэр нобэклэ цыхуэ 5000-м ноблагъэ. Сирием кыщальхуэхэм ящыуэ Хэкум кыхьэжаш цыхуэ мини 3-м щлэгъуэ. Абыхэм Къэбэр-дей-Балъкъэрм и кыуэжэхэм

унэ лъапси 120-рз щыхуэзэрагъэ-пэщаш.

Къэзыгъэзэжэхэр хэку гъа-щлэм нэхь щлэх хэсыхьыжыным хуэунэтлауэ КъБР-ми АР-ми зэлэушхэр, «лэнэ хьурейхэр» щызэхашэ. Абыхэм кырохьэлэ цыхур лэжыгъэккэ кызызэгъэ-щыным, щлэныгъэ егъэгъуэты-ным, лэпхуэшэпхьуэным пыщлэ кыулыкъууэщлэпэхэм, жылагъуэ зэщлэхьэеныгъэхэм я лыккыуэхэр. Къэралым щызеккыуэ мардэхэм кызызитлэс хуэдизккэ медицинэ дэлэпкыуныгъэхэри зымыгъуэт яхэтккым адэжэ хэкум къэзы-гъэзэжэхэм.

ДАХ-р жьджэру хэтщ Хэкум кыхьэжэхэм я тхылымыплэхэр зыхуей хуэгъэзэным, къэралым щыплэну хуитэ зыщлэ тхылхэр зэхуэхьэсыным, я бынхэр еджа-плэхэм, гъэсаплэхэм гугъуэхэ кыхьэмыккыуэ къащтэным епха лэжыгъэхэр зэфлэгъэккэ гъэзэ-щлэуэ гупым хэтхэм. Апхуэдэу Сирием кыккыуэла ди лъэпкъэ-гъуэхэм папщлэ адыгэбзэмрэ урысыбзэмрэ щрагъэджыну курсхэр щлэх-щлэхуэрэ кызы-догъэпэщ.

Мы зэпсэлэныгъэр кьэзгъэ-сэбэу илъэсищым зи пашэу сыщыта ДАХ-м и Хасашхьэми гъэзэщлэуэ гупми хэтхэм дэтхэ-нэми фыщлэ яхуэсщыныу сы-хуейт. Псоми ди зэхуэдэ лъэпкъ луэхуэ ахэр гу къабзэ псэ къа-бзэу бгъэдэтщ, яхуэщлэклэ къа-мыгъанэу адыгагъэм толажэ.

Апхуэдэу фыщлэ яхуэсщыныу сыхуейт КъБР, КъШР-м, АР-м я унафэщлэхэми, дызыдэлажэ къэ-рал кыулыкъууэщлэпэхэми, жыла-гъуэ зэщлэхьэеныгъэхэм хэт цыхуэ жьджэрхэми. ДАХ-м и лэжыгъэм я нэлэ тету, сыт щыгъуи кытщлэууэщлэу, ди луэхуэ зылуэтыр зэрагъаштэу, дызыхуэ-ныккыуэмккэ зыкытщлэагъауэу щытщлэ, Тхьэр арэзы кыахуэу!

– Зэман тхуэхэпхуэ укы-зырызэпсэлэуэ щхьэккэ, фы-щлэ пхудошлэ, Хьэутий. Адыгэ лъэпкъым и зыужыныгъэм хуэгъэпса фи мурадхэр Тхьэм кывыгъэхьуэлэ!

Епсэлэуэ
ТАБЫЩ Муратш.

Игупшысэ ИуданэжIэ лъэхъанхэр зэрипхыгъ

Адыгэ литературэм, лъэпкъ культурэм лъэгъо зэныбжъ дахэ кыхэзынагъэмэ зэу ащыц Хьэдэгъэлэ Аскэр. Гъэшлэ дахэ кыгъэшлагъ, шлагъэу илэри бэдэд: илъэс 17-м кыщегъэжыагъэу усэн-тхэн гупшысэм, етланэ, нахъ чъэпхыгъэу, шлэныгъэ-ушэтын Ioфышхом – адыгэ лъэпкъ жэрыло творчествэр – анахъэу нарт тхыдэхэр, къэбархэр, пщыналъэхэр, лыхъужь ордэхэр угъоижыгъэнхэмкIэ зышхъамысыжъэу пылбгъ, а зэкIэм лым игъашIэ – илъэс 70-р (кыгъэшлагъэр – 87-р) апэлухъагъ. Щэлэфэ, ынэгъу клэтэу, фэлъэкIырэр шIомаклэу – ипозэие готэу, лъэпкъым икIэн лъапIэу фольклорыр зэрэкилугоещтыр, зэриухъу-

«Сишлагъэ слъэпкъы гуапэ кыщэхъумэ, Къинэу фэсхъугъэм сэ сырыраз».

ХЬЭДЭГЪЭЛЭ Аскэр.

мэщтыр имурад иныгъ – кыдэхъугъ.

Хьэдэгъэлэ Аскэр Мыхъамодэ ыкIор Красногвардейскэ районым ит къуаджэу Хьатикъуае Юныгъом и 20-м 1920-рз илъэсым кыщыхъугъ. Адыгэ автоном хэкур зэхашэгъэ къодыгъ. Аскэр илъэпкъ гукIэгъу-шIульгъэу къэзыгъэу-щыгъэр, ятэжъэу Лымафэ ихъакIэщэу нахъыжъ Iушхэм якIоплагъэу, псэлъэ Iушхэр кызышашыщтыгъэу, цыфыгъэ хабзэр, лыгъэр, къэрарыр зыщызэра-гъафэщтыгъэхэр ары. Аскэр итэтэжъ ышIэрэм гуни-нэзи илагъэп, бзэшIуагъэ. Пчыхъэрэ, IoфшIэгъу-лэжъэгъу мафэр зыкIокIэ, хъакIэщым цыфхэр кыщы-зэлукIэщтыгъэх. Ащ кыщалотэрэ тхы-дэжъхэм, таурыхъхэм, хышъэхэм, оредыжъхэм ядунэе гъэшIэгъон Аскэр исабыигъо щыкIуагъ, адыгэ жабзэм илъэшыгъэ-дэхагъи, ахэм кылуатэрэми пасэу, ицIыкIугъом, клалэр ахэуцагъ.

Зэдэлэу зэхихырэр Аскэр игуапэу илэгъухэм афиуатэщтыгъэ. Къоджэ еджапIэм щеджэзэ сурэтшIыныр ыкIи усэ зэхэлъхъан сэнаушгъэр кыхэ-щыгъ. Адэмые дэт гурыт имыкIурэ еджапIэм икласси 7 кызыеухым, Адыгэ клэлэгъэджэ техникумым щеджагъ (1937 – 1940), литературнэ кружокэу ащ цы-зэхэщэгъагъэм идэпкъ гъэзет иусэхэр чанэу кыхэщтыгъэх. Адыгэ клэлэгъэ-джэ илъэситIу институтыр 1942-рэм кыуухыгъ. Мыщ щеджэзэ, Хьэдэгъэлэ илитературнэ творчэскэ IoфшIэн егъэ-лъэшы: хэку гъэзетым, альманахэу «Тихахъо» поэт ныбжыкIэм иусэхэр къащыхеуты.

Гугъэ инхэр зыдалыгъхэу, тицIыфхэр нахъышIум цыгугъхэу лажъэщтыгъэхэми, фашизмэм лыгъэу Европэм щидзыгъэм

имэшIожъ тыхэгъэгу кыльэсыщтыгъэ, мы уахътэм Аскэр ытхыгъэхэм а гукI-гукIаехэр къахэщы. ЕтIупщыгъэу усэхэр ыкIи рецензиэхэр етхы, журналэу «Тихахъо» кыщыхеуты.

1942 – 1946-рз илъэсхэм дзэм къу-лыкIу щыхыгъ, офицерэу кыхэкIы-жыгъ. 1946-рз илъэсым игъэтхапэ и 15-м кыщыублагъэу, щэлэфэкIэ, гума-нитар ушэтынхэмкIэ Адыгэ республикэ институтым зэпымыоу Ioф щышлагъ. 1957-рз илъэсым IoфшIэн зэпымыгъэу Адыгэ къэралыгъо клэлэгъэджэ инсти-тутыр, 1960-рз илъэсым Шота Руставе-ли ыцIэкIэ щыт Институтэу шлэныгъэм-кIэ Грузием и Академие хэтым иаспи-рантурэ кыуухыгъэх. 1965-рз илъэсым филологие шлэныгъэхэмкIэ кандидат, 1991-рз илъэсым – доктор хъугъэ. «Адыгский эпос «Нарты» зыфилорэ темэмкIэ зыкыиушыхъатыгъ. Хьэдэгъэлэ Аскэр шлэныгъэм ыльэныкъокIэ гъэхъ-гъэ инхэр зэришыгъэхэр лыхъужь эпосэу «Нартхэр» ары.

Угъоен-зэхэфын-зэгъэзэфэн IoфшIэ-нышхом Аскэр игъашIэ илъэсыбэм афэгъэзэгъагъ; етланэ, а зэкIэ шлэны-гъэ-ушэтын амалхэр кызыфигъэфедэхэ-зэ, эпосэу «Нартхэр» адыгэхэм зэряр кыгъэщыпкъагъ. Ащ пае Ioфышхо адыгэхэр зыдэщылэхэ IэкIыб хэгъэгухэу – Сирием, Ливан, США-м, Тыркуем, Болгарием, Израиль (Кфар-Кама, Рихъа-ниер), Францием ащылагъ, нарт къэ-бархэр, хышъэхэр кыуыгъойхэзэ игъашIэ кыхыгъыгъ, научнэ IoфшIэгъэшхуи иI Аскэр. Ахэр зэхэуагъэхэу томибл хъухэу 1968 – 1971-рз илъэсхэм кы-дэкIыгъэх. 1974-рз илъэсым (Къэрдан-гъушI Зырамыку игъусэу) зы том хъурэ

тхыльэу «Нарты» зыфилорэ Москва кыщыдигъэкIыгъ.

Наукэм готэу, Хьэдэгъэлэ Аскэр ипозэтичэскэ творчествэ зэпымыоу хе-гъахъо, ытхыхэрэр 1940-рз илъэсым кыщыублагъэу кыхиутыгъэх. Аскэр тхыгъэ повестхэр, пщыналъэхэр, усэхэр, поэмэхэр зыдэт тхыльхэр кыдигъэкIы-гъэх. УсакIом иапэрэ тхыльэу «Гум иорэд» зыфилорэ 1948-рз илъэсым кыдэкIыгъ. Ащ кыкIэлъыкIуагъэх: «Мэфэ нэфхэр», «Сичыл», «Адыгэм ыпхъу», «Гум шIоигъор», «Сихэку игъатх», «Гъогухэр», «Солдатымрэ пшъэшъэжы-емрэ», «ХэшыпыкIыгъэ тхыгъэхэр» тхылытIу хъоу – 1993, 1994, нэмыкIхэ-ри. Мыхэм янахыбэр урысыбзэкIэ кыдигъэкIыгъ: «Песнь об ауле», «Дочь адыгов», «Лаба поет», «Свет над Ла-бой», «Колокол памяти».

УсакIом ытхыгъэмэ ащыщхэр грузи-ныбзэкIэ, болгарыбзэкIэ, арапыбзэкIэ, осетиныбзэкIэ, нэмыкI лъэпкъхэм аб-зэкIэ зерадзэкIыгъэх, иусэмэ ащыщхэр адыгэ композиторхэм оредышъом ралъхъагъэх.

Хьэдэгъэлэ Аскэр УФ-м культурэмкIэ изаслуженнэ IoфышI, АР-м инароднэ тхакIу, АР-м шлэныгъэмкIэ изаслуженнэ IoфышIэшху, АР-м и Къэралыгъо премие илауреат, къуаджэхэу Хьатикъуае, Нэ-шIукуае, Щынджые, ПсышIопэ районым Краснодар краймкIэ яцIыф гъэшIуагъ. Европэм икавказоведхэм яобществэ хэтыгъ, шлэныгъэхэмкIэ Адыгэ(Черкес) дунэе академием иакадемик, УФ-м итхакIохэм я Союз 1959-рз илъэсым кыщегъэжыагъэу хэт. Игупшысэ хьалэ-лэу иадыгэ лъэпкъ фиgъэлэжыагъ – цы-фышIугъэ.

Лъэпкъым фэлэжъэрэ Iэпэлас

Еутых Асе – дунаим щызэлъашIэрэ Iэпэлас, тыжынышI. Iашэхэр зышIырэ гъукIэхэр ялIакъо кызэрэхэкIыхэрэмкIэ тиэрэ ыпэ илъэс 374-м цыублагъэу ацIэ Iугъэ.

Пшызэ исэмэгъу нэпкъ щыпсэуштыгъэ ялIэкъо Iэпэласэ тхьалъэIупIэ унэ ышIынэу Афинхэм ащэгъагъ. ЛIакъом Iэпэласэу хэтыгъэхэм ясэнаушгъэ лым хэлъэу Асе кынынэсыгъ. Илэпэщысэхэр хьалэмэт пкыгъоу зэрэщытхэр ушэ-такIохэм къагъэщыпкъэжъы, дунаим имузей цIэрылохэм яхъарзынэщхэм ачIэлъых, унэе коллекциехэр къагъэбаих. Пачыхъэ падохэр, къамэхэр, ритонхэр, псэушхъэ пкыгъохэр – ахэм апэпчъ Асе ищыIэныгъэ, ыпсэ изы Iахъэ ахелъ-хъэ. Апэрэ IoфшIэгъэ инэу пачыхъэ унагъом пае Еутых Асе ышIыгъэр 1998-рз илъэсым зышIуихыгъ. Иорданием ипачыхъэу Хъусейн ыкIоу Али илъэIукIэ къэзыухъумэхэрэ дзэкIопIэхэм апае Iашэхэр Iэпэласэм ышIыгъагъэх. 2004-рз илъэсым Али инысашэ Асерэ ишхъэ-гъусэу Тыркоо Руслъанрэ ригъэблэгъа-гъэх. Къыщэщтыгъэ Рим Брахими инысэщэ шъуашэ Асе иэскизкIэ арагъэ-дыгъагъ, гъэдэхэн пкыгъохэу игъуса-гъэхэри, зэшхъэгъусэхэм шыхъат Iэпынэу алэ ралъхъагъэхэри ригъэшIы-гъагъэх. Джащ фэдэу пачыхъэ унагъом пае нэбгырэ 48-м ателытагъэу пкыгъо пчъагъэ зыхэхэрэ сервис Асе афишыгъ. Пачыхъэм ишхъэгъусу Ранье тыжын пшъэрыл (колье) фишIыгъагъ. Али ыпхъоу Далилэ шыу зекIоным пае шъо-шэ зэпыл фызэтригъэпсыхъэгъагъ. Пачыхъэ унагъор икIэщакIоу Асе илэ-пэщысэхэр Иорданием кыщагъэлэгъон-

хэу загъэхъазырэ пандемиер къежы, ягухэлхэр зэблихъугъэх, Ioфтхъабзэр зэкIахъан фае хъугъэ.

Еутых Асе уасэу кыфашIырэм ишы-хъатэу 2007-рз илъэсым, Михаил Пи-отровскэм иегъэблагъэкIэ, Къэралыгъо Эрмитажым Iэпэласэм илэпэщысэхэм якъэгъэлэгъон пкыгъо 600-м къехъу хэтэу кыщызэлъахыгъагъ. Ахэр ежъ Асе ыгъэтIурэ джэрзым, тыжыным ыкIи дышъэм ахэшIыкIыгъагъэх. Адыгэ Iэ-пэласэм илэшлагъэхэр Эрмитажым ихъар-зынэщ хэлъых, ахэм япчъагъэ хагъэхъо-ным Iуж итхы. Тарихъ ыкIи культурнэ мэхъэнэ куу зэрIаэр искусствоведхэм къаушыхъаты, уасэ афэшIыгъуай, хьалэмэтых. Еутых Асе илэшлагъэхэр агъэлапIэу зыгугоихэрэм ясатыр ахэ-тых Урысыем и Президентэу Владимир Путиныр, Казахстан и Президентыгъэу Нурсултан Назарбаевыр, Азербайджан и Президентэу Ильхам Алиевыр, Иор-данием ипачыхъэу Абдала, нэмыкIхэри.

Асе – лъэпкъыр зэрыгушорэ Iэпэлас. ХудожествэхэмкIэ Урысые академием, Урысыем исурэтышIхэм я Союз хэт. Проект гъэшIэгъонэу аужырэ илъэсхэм Ioф зыдишIэрэр — «Дышъэ хъарзынэщ» («Золотая кладовая Аси Евтых»). Ар зычIэтытх унэр Мыекъопэ кэлэ паркым щашыгъ, ыкIоцIыкIи, ынэлукIи изетегъэ-псыхъан ыкIэм нагъэсыгъэу IoфшIэнхэр щыльэкIуатэх. Лъэпкъ искусствэм, шэпхэ лъагэмэ адишIэрэ Iэпэщысэшыным хэхъо-

ныгъэ инэу ар афэхъушI. Еутых Асе кызэрэтилуагъэмкIэ, мыжъо лъэпкъ пытэм хэшIыкIыгъэ джэхашъохэр, мыжъо гъэп-кIагъэхэр унэм икIат пэпчъ щыхъазырых. ЕтIэф гъэпкIагъэу клашъохэр, дэпкъхэр къэзыгъэкIэраклэхэрэми Ioфэу адашIэрэр къаухыгъ. Унашхъэм тет чэщанэ (башне) пчъагъэр зэрэхъурэр – 8. Ахэр зэрэгъэ-клэрэкIэгъэщтхэ пкыгъохэри Асе мэхъэнэ куу зэритырэ игукъэкI хьалэмэтхэм ащыщ. Iэпэласэм зэкIэми ашхъэ кырихыпэрэп, зыгорэхэр шлухъафтынэу, бгъэшIэгъон фэдиз икIунэу, щыпэлъэгъу шъыпкъэу щытын фае. АщкIэ Асе детэгъаштэ ыкIи зэкIэ къэттхыжырэп.

«**Ти Лышхъэу Къумпыл Мурат лъэшэу ыналэ кыттет**, — зэригуапэр кыхэхэу Асе кыхегъэщы, — **ежы-шхъэхэкIэ къэкIо, IoфшIэнхэр зыны-сыгъэхэр зрегъэлэгъэу. Мары бэмы-шIэу ар кызэкIом, кэлэ паркым кыщытIкIухъагъ, ар зэрэзэблахъу-щтым, проектымкIэ цагъэпсыщт псэуалэхэм ягугъуи тшыгъэ. На-хъышIум тетэу Мыекъуапэ итеплъэ зэрэзэблэхъугъэщтым яшъыпкъэу тилэшхъэтетхэр пылбых. А зэпстэур цыфхэм афэлэжъэщт. Мыекъуапэ – Республикэм игупч, инэпэелл. Тына-пэ лъэпкъым фэшъошэн фае**».

Еутых Асе и Дышъэ хъарзынэщ зычIэ-тытх унэм пэчIынатIэу, мэфэкI джэгухэр зышашыщтыгъэ пчэгум нартхэм ядышъэ мыIэрысэ чыгъ IуагъэуцошI. Ар Дышъэ

хъарзынэщым епхыгъэ апэрэ проектэу рахъухъагъэхэм ащыщ. Iэпэласэм кы-зэрилоэмкIэ, нэмыкI Ioфтхъэбзэ гъэшIэ-гъонхэр ащ кыкIэлъыкIоштых. Тиархе-ологие къэзгъэбаирэ, хэушхъафыкIыгъэ шапхъэ къэзытырэ, тIуашхъэхэм къачIахыжырэ мыекъопэ быгуу цыкIу-хэм янэпэеллэу, мы псэушхъэм иса-угъэти Мыекъуапэ дагъэуацоным зэре-гупшысэхэрэм Асе ышхъэ кырихыгъ. А зэпстэум Мыекъуапэ щыпсэухэрэр, республикэм икIэлэ шхъалэ зыгъэлэгъ-пIэрэ хъакIэхэр пэллэщтых. А проект-хэм къежапIэ афэхъушI Дышъэ хъар-зынэщыр кыхъащт илъэсым, Адыгеим къэралыгъо гъэпсыкIэ илэ зыхъугъэм иилъэси 100 зыщыхагъэунафыкIыщтым тефэу ар кызыэлъахынэу рахъухъагъ.

ТЭУ Замир.

Щэныгъэ куу, нэмыс дахэ

Ди тхыгъэр зытедухуа, УФ-м и Правительством епха финанс университетым экономическэ лэжыгъэм и хабзэ зэхэтыклэхэмклэ и Департаментым и доцент (Москва къалэ), юридическэ щэныгъэхэм я кандидат, ди хэкуэгъу щэныгъэрылажэ ныбжыщлэ, егъэджаклэуэ щыпкъэ Дыгъужь (Шыбыхъуэ) Мылуминат нобэклэ кызыринэклагъэххэ гуащлэмрэ лэжыгъэшхуэмрэ уриплэжмэ, кызыхэкла адыгэ лэпкъым и щыхыр илэтынмклэ абы ищл хэлхэныгъэр кызырымыклуэу инщ, кууш, купщлафлэщ.

Хьэбэз районым хыхъэ Жьакуэ (Альэсчырей) къуажэм дэс, егъэджаклэуэ хуэуагъуэ Шыбыхъуэ Хьэтызэрэ Аминатрэ я унагъуэм кыххуащ щэныгъэр зи гуащлэ гуэгу зыхуэхъуа я пщашэ пажэр — Мылуминат.

Къуажэм дэт курыт еджаплэр нагъы-щэфлэ защлэклэ кызызынэкла пщашэм мурад ещл и адэ-анэм я гуащлэдэклэ гуэгуанэм ириклуэну икли Черкесск къалэм дэт, Совет Союзым и Лыхъужь Хьэбэч Умар и цлэр зезыхъэ, егъэджаклэуэхэр здагъэхъэзыр педагогическэ училищэм щлохъэ. Зэрышыгуауи, диплом пльыжыр лэщлэгу ику ит лэщлагъэ еджаплэр къеух. Иужьым щэныгъэ куу зэгъэгъуэтынм хуэпабгъэ пщашэм мурад ещл зэ щлэхъэгъуэу ищхъэ еджаплитым щлэтысхъэну. Ар кыдохъу икли Мылуминат институтит кызыздеух, тхыдэ, юридическэ факультетхэр кызызренэклэ... Аспирантурэм щлохъэри, икьуклэ флагъ лъагэ хэлъу Москва къалэм деж щыххэгъэклэ адыгэ луэрыуатэр зи лъабжэ, «Правовая охрана проявлений фольклора» зи флэщыгъэцлэ и кандидат диссертациэр. Юридическэ щэныгъэхэм я кандидатыцлэри къелэщ.

Мылуминат и гуащлэдэклэ лэжыгъэм укытеувылэмэ, ар щригъэжъауэ щытащ езым кыуха къуажэ еджаплэм деж, тхыдэмклэ и егъэджаклэуэ. Икли а илъэс зыбжанэр игу кыгъэклыжкларэ, елытэ и лэщлагъэм хуилэ зэхэщыклым абдеж икьуклэ зыщыуэуауэ, и псэ кьарур псыхъа хъуауэ, быдэу щызефлуэуауэ. Нэгъуэщл хъунт?! Атлэ Мылуминат я гуащлэдэклэ лэжыгъэм и гуэгуанэм япэ дыдэу здытеува курыт еджаплэм и унафэщлыр, егъэджаклэуэ ныбжыщлэм лэщлэпщлагъ кызыдихутэну здэклауэ еджаплэм и пашэр езым и адэрэ, цыху пщлэ хуэщыпхъуэ, дэтхэнэм хэлъ

флагъыр кыххэлъагъуыкыпхъуэ зыгъэса и нэхтыжъ лъаплэрат. Жагъуэ зэрыхуэи, Мылуминат гуащлэ, лэжыгъэ щапхъэ лэныкьуэ куэдклэ хуэхъуа и адэр игъуэнэмысу дунейм ехыжауэ щытащ...

Лэщлагъэрылажэ ныбжыщлэр арэзы техуэтэкым здынэса лъагаплэм, зригъэгъуэта щэныгъэм, и лэжыгъэклэ зылэригъыхъа луэху зэхэщыклым. Апхуэдэу юрист лэщлагъэм хуеджэ ныбжыщлэхэр егъэджэнымклэ лэжыгъэм Мылуминат пэрыуауэ щытащ Черкесск къалэм дэт, зи №5 лэщлагъэ лицейм деж.

И кандидат лэжыгъэр пхигъэ-кыу, щэныгъэцлэ лъагэр кыхуагъэфэща нэужь, Мылуминат щылэжъащ КъЧР-м и Арбитражнэ судым, хеящлэм и дэлэпыкьугъуу. Абы кыкылэпыкыуэ, Тюмень къэрал университетым и къудамэу Ямал хытыгуныкьуэм щылэ егъэджэныгъэ луэхушлэпэм и щэныгъэрылажэ ныбжыщлэм илъэс бжыгъэклэ и гуащлэ щигъэ-тылэщ.

Ищхъэклэ кызызынэклагъэуэ, нобэклэ Мылуминат щолажэ УФ-м и Правительством епха финанс университетым и юридическэ факультетым. Абы кыдэклэуэи, езым кьарурэ гукьы-дэжрэ кыххэзылхъэ луэхум — иджырей студентхэм я егъэджэныгъэм и методикэм гуащлэ ин хелхъэ.

Мылуминат и лэдакъэ кыщлэкла щэныгъэ лэжыгъэхэм я гугъу пщымэ, ахэр узыфлэмыкыжыну мыхъэнэшхуэ зилэщ. Жытлар ягъэщыпкъэ Мылуминат зытетхыхъ луэхугъуэхэм: «Правовое регулирование сохранения нематери-

ального культурного наследия (фольклора) в России», «Народный танец как объект охраны нематериального культурного наследия», «Некоторые правовые аспекты изучения этнической идентичности», «Неформальная экономика: актуальные проблемы правового регулирования этнического предпринимательства», «Правовое регулирование и коммерциализация культурного наследия (адыгэбзэклэ)», «Сохранения нематериального культурного наследия: юридические противоречия, критерии,

риски», «On the issue of defining the essence of the object of the intangible cultural heritage: historical retrospective and significance for the development of modern society», «THE INFORMAL ECONOMY AS A MEANS OF PRESERVING INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE», «TRANSFORMATION OF THE LEGISLATION ON CULTURE IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION», нэгъуэщлэхэм.

Зи гугъу тцлэ щэныгъэ лэжыгъэхэм, егъэджэныгъэ луэхум хилхъэ гуащлэ иным, лэпкъым и щэнхабзэр хуэмэным хуищл хэлхэныгъэшхуэм якъ кыкылащ Мылуминат иджы дыдэ кыхуагъэфэща щыхъ лъагэр — Щэныгъэхэмклэ Дунейпсо Адыгэ Академием зэрыхагъы-хъар.

— Солпытэ Щэныгъэхэмклэ Дунейпсо Адыгэ Академием хуэдэ организацэхэм я лэжыгъэ палъэ зэхуэмдэхэм къалэныщлэхэр къахуэуу щытыпхъуэ. Икли, сызэрэплэтымклэ, нобэклэ академием лэпкъыныгъэшхуэ илэщ дуней псом адыгэу тетым я щэныгъэлхэр зэдэгъэ-лэжэнымклэ, кэхутэныгъэхэр зэдрагъэ-кыуэнымклэ, лэпкъым ифлэ кызы-хэклым, лъабжэшхуэ зилэ щэныгъэ лэжыгъэхэр къагъэщынымклэ щэныгъэ утыку лэрыхъ хъуну.

Зи лъабжэу илэу, зи хабзэ зепхъуэ, ауэ къэрал зэхуэмдэхэм ущыпсэуэ, щэныгъэ еджаплэ зэщымыщхэм ущылажэклэ, бзэ куэд зыцыхухэр кыщыпхэтклэ, мыхъэнэшхуэ илэу солпытэ щэныгъэлэ къэс нэхъри нэхъыфлу, и лэжыгъэр ину утыкум щыдгъэлэуфу зыгъэлэгуэным, — кыддогуашэ щэныгъэрылажэ ныбжыщлэр...

Сытемыпсэлъыхын схуэфлэкыну-кыым и лэжыгъэм, бгъэдэлэ щэныгъэм къадэклэуэ, Мылуминат хэлъ цыхугъэм, нэмыс лъагэм, зэхэщыклым куум, и шабагъым, гуапагъым, шылэныгъэшхуэм, дэлэпыкьугъу хуэныкьуэм зыщыгъэкьуэну сыт щыгуи зэрыхъэзырым. А хьэл-щэн дахэ псори ящыгъужьщ щэныгъэрылажэ бзылхугъэм хэлъ ерыщагъымрэ быдагъымрэ.

Тхьэм дяпэкли и лэжыгъэкли хэлъ цыхугъэмкли и пщлэр лъагэу дунейм куэдрэ тригъэт!

ЩОХЪУЖЬ Люсанэ.

Европэм и чемпионщ

Ди лэпкъыцлэр дуней псом и спорт утыку инхэм, пщлэшхуэ зилэ зэхэзэхуэ лэрыхъхэм щызылэ, щызыгъэлэплэ спортсмен адыгэм ди мащлэкым.

Мис иджы дыдэ Европэм самбо спорт лэужыгъуэмклэ пашагъэр кыщыхыным (зи ныбжыр илъэс 18-м нэсахэр хэту) дыщэ медалклэ, япэ увыплэклэ кыххэжаныклахэм ящыщ Къэрэшей-Черкес Республикэм хыхъэ Куэш-Хьэблэ къуажэр зи къежъаплэ, самбист ныбжыщлэ Плэпшу Азнаур.

Фигу къэдгъэкыжынщ спортсмен лэпщлэпщлэр зыхэта, бжыпэр здыщыуыда зэхэзэхуэр. Ар иджыблагъэ Кипр къэралым хыхъэ Лимасоле къалэм щеклуэлащ. Адыгэ спортсменым зыкыщыгъэлэгуащ зи хьэплагъыр килограмм 79-рз хуэ самбистхэм яхэту. Техникэ дахэ кызыкыуэкла, лэклуэпакыуаг ин

хэлъу зи зэпэщлэтыныгъэхэр езыгъэклэ Азнаур хуэфлэклаш Куржымрэ (Грузия) Украинэмрэ къабгъэдэкла самбист лэрыхъхэм еклуу бжыпэр къалэщыхын.

Къапщтэмэ, Азнаур нобэ кыльэща Европэ лъагаплэм ипэ кыхуэу, ди лэпкъэгъу спортсмен ныбжыщлэм щыхъ зыхэлэ спорт гуэгуанэ кыкыла-гъэххэщ, ехуэлэныгъэ лъагэхэри илэщ. Атлэ, Азнаур самбоклэ Урысейм пашагъэр кыщыхынымклэ дыжын медалыр зылэригъыхъащ, дзюдоклэ Урысейм и командэ кыххэхэм хэтащ (ильэс 18-м нэххэм), иджыклэ самбоклэ Урысейм и командэ кыххэхэм хагъыхъащ, УФ-м спортым и мастерщ.

Апхуэдиз лэпщлэпщлагъ зэзыгъэгъуэта спортсменыр а лъагаплэхэм хуэзышар, Азнаур самбокли дзюдокли бгъэдэлэ луэху зэхэщыклым иныр кыбгъэдэзылхъэр УФ-м щыхъ зилэ и гъэсаклэуэ Пчелкин Вячеславрэ УФ-м дзюдокли самбокли спортым и мастер Абытлэ Маратрэщ.

Зэрыщыклым лъандэрэ спортым пыщлауэ къэтэджа, ехуэлэныгъэ лъагэхэм хуэклауэ, Европэм и спорт утыкум адыгэцлэр щызылэта Азнаур иджыблагъэ Къэрэшей-Черкес Республикэм, зыщальхуа районми, къуажэми шагъэлэпаш.

АБИДОКЪУЭ
Люсанэ.

ИщыІэныгъэжІэ

Шышъхьэлум и 3-м, ятэжъхэм ячІыгу щыпсэунхэу Хьаткьо зэшъхьэгъусэхэр, Аслъанрэ Сюзанэрэ, Адыгэ хэкум Мыекьуапэ агъэзэжыгъагъ. Тэри гъогумаф ятлонэу яунэ тыщызэлуклагъ ыкІи ащ гущылэгъу тащыфэхъугъагъ. Хьаткьо Аслъан шІукІэ тыгу илъышт...

«Тэ илъэс 83-рз тыныбжъ, тыхэку тэ-кложъы, джы ныбжъы-клэхэм тащэгъугъы».
ОГУЗДЖАН Кайнак

— «Илъэс кьинхэр» зыфи-лорэ уитхыльэу Метин Тогузата Бозкурт зэхигъэуцагъэм-клэ тизэдэгущыІэгъу еджэжъ сшІоигъу. ИлъэситІу хъугъэ ар кыздэкІыгъэр. Тхылъыр зэхэжъугъэуцэ зэхъум, лъэпкъ Іофыгъохэу уздэлэжъагъэхэм ыкІи уигукъэкІыжъхэм ащыщ-хэм тигъэзетеджэхэр ащыгъэ-гъуазэхэба?

— Бэ сыгу къэкІыжъырэр, сицІыкІугъом сызэрэгущыІэщтыгъэр синыдэльфыбзэ адыгабзэр ары. ЕджапІэм сызІахъэм тыркубзэ сІлэщтыгъэп. А лъэ-хъаным ренэу зигугъу ашІыщтыгъэр Кавказ, ащ ехъылІэгъэ къэбарых. Нартхэр, Саусыры-кьо... Ащ фэдэ дунай сызІа-плугъэр.

Ублэлпэ еджапІэм сычІагъэ-хъанэу Караман сацагъ, сятэ-шыпхъум ыдэжъ. Сятэшыпхъу нахъыжъэу Чамилэ ишъхьэгъусэ къэндзэлыгъ. Илъэсиплэ ащ сисыгъ. Сэр-сэрэу еджапІэм сыклошъунэу щытыгъэп, бзэри сІлэщтыгъэп, арти ягъунэгъу шъэожъыехэр нэлуасэ къыс-фишыгъагъэх ахэм сыргъусэу еджапІэм садэклоным фэшІ.

Зы мафэ горэм сятэшыпхъур Чамилэ илэхыл горэм адэжъ клонэу хъугъэти, сятэшыпхъу нахъыкІэу Караман дэсыгъэ Чатибэ сыкыфигъэнагъ. Сэджэ-гу сшІошІызэ унэм сикІыгъ, къэлэ гупчэм итыгъ унэр, ау сэ сыгъошагъ. Нэпси Іупси зэхэхагъэу сэгъы: «Сятэшы-пхъум иунэ тыдэ щыл, сятэшы-пхъум иунэ тыдэ щыл?» Лы горэ кысфэзыгъ: «Ухэт, хэт ущыщ, сыд къаплорэр?» Ащ ылорэр сэ зэхэсшыкІырэр, сэ слорэр ащ кыгурылорэр, квалэмкІэ сиапэ-рэ мафэх! Нэужым, Черкес Рэмэзан алоу зыгорэ квалэм щашІэщтыгъ, ащ ыдэжъ сацагъ. Рэмэзанэ дэгущыІагъэх, сэри силоф ащ фэсІотагъ. Черкес Рэмэзанэ къэлэ гупчэм чаплэ щырилагъ, тикъуаджэ ыкІи адырэ адыгэ къуаджэхэм къарыкІы-хэрэм ар язэлукІэлагъ. СицІы-кІугъом сигукъэкІыжъхэм ар ащыщ.

КъызэрэсІуагъэу, сикІлэгъу гукъэкІыжъхэр зэкІэ Кавказ фэгъэхьыгъэх. Хъаджэт Нэнэжъ сІапэ ылыгъэу сыкърищэкІы зыхъукІэ, лыжъ горэ къаіломэ къэуцути, ар блигъэкІыщтыгъ. Ари шым къепсыхти лъэсэу блэкІыщтыгъ, нахъыжъыр зыІукІо-тыкІэ, етІанэ тэ тигъогу пытыдзэ-жыщтыгъ. Лыжъыри шэсыжъы-щтыгъ.

Къэплон хъумэ, адыгэ хабзэр зыщызэррахъэрэм сычаплугъ. Тичылэ дэххэр зэкІэ адыгабзэкІэ

гущылэщтыгъэх. Ахэр зэкІэри сыгу кынагъэх...

«Сэ сэгугъэ, зыч-зыпчэгъоу тыхъужъыщт, тызэрэгъо-ижъыщт, зыты-ужъыжъыщт»

— Лъэпкъ шІэжъым уфэбз-нэныр гъогу кІыхъ. Ушэтыгъэу уилэхэм уакъыпкырыкІымэ, ныбжъыкІэхэм сыда къяпІо-щтыр?

— ТиныбжъыкІэхэм къясІомэ сшІоигъор — абзэ зэрарэгъашІ, хабзэм зыщарэгъэгъуаз, ахэр анахъ шъхьалэх. Сэ сицІыкІугъом тичылэ кІэлэцІыкІухэм тыркубзэ ашІэщтыгъэп. АдыгабзэкІэ гущы-Іэщтыгъэх. Джы ныдэльфыбзэр ашІэжърэгъ. Тикъуаджэхэр хымэ кІуапІэу тимыльэпкъэгъухэр къащэхэ зэхъум, ныбжъыкІэхэм адыгабзэр ашагъэгъупшагъ. Ащ лъэтемытэу хэкІыплэ кыфэгъо-тыгъэн фае. Мыр анахъ гумэ-кІыгъо ин.

Къуаджэхэм хымэхэр адэсых, тыркубзэкІэ мэгущыІэх, ахэм къагурагъэлоным пае адыгабзэр цагъэзыежъыпагъ. Силэгъухэм адыгабзэ дэгъоу ашІэ, нахъы-кІаіохэри ары. Гукъау нахъ мышІэми, бзэр щылэжъэп. Бзэр плэкІэзымэ, хабзэр щыбгъэзы-емэ, зи къэнахэрэп.

Ау джыри гугъапІэ щыл, та-пекІэ гукІодыгъоп, зытыужъы-жъыщт. Телевидениер адыгаб-зэкІэ къэгущыІэ, адыгэ къашъо-хэр олэжъух, тхылъхэр, жур-налхэр, гъэзетхэр кыдэкІых, ахэм тяджэ. Адыгабзэх, ау бзэр зэхэтэшІыкІыба. Нахъ гушІуагъор лъэпкыым илъэпкъ шІэжъ егъо-тыжъы, ар ныбжъыкІэхэм япшъ-рылъ. Яшъыпкъаплэ рамыхы-лэмэ Тыркуем хэкІокІэжъыпэ-щтых.

— О Хэкум мызэу, мытІоу ущыІагъ ыкІи джы огъэзэжъы ущыпсэунэу, ащ гъэзэжъыгъэ-нымкІэ уиепллыкІэр сыда? Хымэ хэгъэгъум лъэпкыым зыкъщыушъумэжъыным ыльэкІы-щта, хъауми непэрэ амалхэм къапкырыкІыныхъшъ, Хэкум агъэзэжъыным, ащ щыпсэунхэ фая?

— Хэкум тыкІожъыным нэ-мыкІ хэкІыплэ щылэп, фэшъха-фэу зыкъэтыушъумэжъыным лъэ-кІыщтэп. Сэ Мыекьуапэ сыщылэ-зэ адыгэ лыжъ горэм сыІулагъ. «Сэ Багдад сыкъекІы, сыд тшІэщт, сыдэу тыхъушт» еІо, ышІэщтыр ышІэрэп. Адыгэхэр Багдад нэсыгъэх, щэпсэх.

Израиль кыкІыгъэхэми са-рихыІлагъ. ЫпэкІи бэрэ сафэ-зыгъагъ. Анталием тыщылэзэ ащ къаілоштыгъэх, хым хахъэщты-гъэх. Тиуни едгъэблэгъагъэх. Израиль лъэпкыыр щитэкъухъэ-

гъагъ, джы зэрэгъоижъыгъэх, къэралыгъо хъугъэх. Ахэм ся-упчІыгъ: «Тэ тильэпкъ изэрэгъ-гъоижъыным сыдэуштэу хъушта? Ар апэ идгъэшыным фае». Израиль адыгэхэм мыщ анаІэ тырагъэ-тынэу садэгущыІагъ.

Хэкум тызІыкІыгъэм ия 125-рэ илъэс зыхэтэгъэунэфыкІым къэ-кІуагъэхэп Израиль адыгэхэр. Ау яписъмэхэр кытІукІагъэх тырагъэблагъэу. Сабый цІыкІу кызфэхъугъэхэм ясурэтхэр кытІуагъэгъэхьыщтыгъэх, ащ дэжъым кыдэдгъэкІхэрэ жур-налхэмкІэ тикъэбар анэсыщтыгъ.

ХэкІыплэ закъоу къанэрэр Хэкум гъэзэжъыныр, лъэкІы-щтымкІэ ащ тыпыллыныр ары. Анкара а лъэхъаным кыщы-дэдгъэкІыгъэ тхыгъэхэр Хэкум кложъыным иІотакІоу дгъэпсы-щтыгъэх. Мыщ фэгъэхьыгъэу ситхыгъэхэр журнал пэпчы кыхихуыттыгъэх.

— КАФДАВ тхылъ кыщы-тедзэгъэным илъэсыбэрэ удэлэжъагъ, ащ нэмыкІэу Хасэм уритхъаматэу Іоф пшІа-гъэ, КАФДЕР зэхэзыхъагъэхэм уряпаш. Бзэр, хабзэр зэрагъэ-шІэнымкІэ сыд фэдэ Іофыгъо-ха зешъухъагъэхэр?

— КъэшъокІо купхэр зэхэ-тшагъэх, зэлукІэхэр тшыгъэх, цІыфхэм агу къэтілэтын, яшІэжъ къэдгъэушыныр ары. Джы ти-лъэпкъ нэмыкІ, уфаемэ Налшык, уфаемэ Мыекьуапэ укІон уфит, зэхэдэ ялэп, адыгэхэр къэлэ гупчэхэм къащэшъох, пщынэ ащеох. Мыекьуапэ тэ тиунэ укІипллымэ, филармониер щыолэгу. Адыгэ гупчэри ащ ыпашъхъэ ит, кыщэшъох, щэ-уджых, оред къышало... Лъэп-кыыр къэуцурэп, ишІэжъ зыкы-Іэтыгъ. Мыщ щылэхэри (Тыркуер ары зыфилорэр) ащ къырахырэ видеохэм, фильмхэм яплых. Тхылъхэр... Кирилл тхыпхъэкІэ кыдэкІых... Тэ жъы тыхъугъ тфызэгъашІэрэп, зэдзэкІыгъэу щылэхэм тяджэ.

Урысыем щыпсэххэрэ ткъош-хэри, лъэпкъхэу исхэри шІу тэлэжъух... Ткъошхэм ящылэ-кІэ-псэукІэ сыщыгъуаз, ахэр лъэпкыым фэлэжъэнхэмкІэ щы-кІагъэ ялэп, къэплон хъумэ, адыгагъэр щылэныгъэм щыщэу ащ щыльэкІуатэ.

«Тыркуем сырицІыф, ау сы-черкес» зэрэсІуагъэм пае тІо-гъогъоу саубытыгъ»

— Тыркуем щыпсэххэрэ ткъошхэм политикэм ыльэ-ныкІокІэ ателункІэхэу щыта?

— Непэрэ мафэм политикэм ыльэныкІокІэ ателункІэхэрэп. Ау урыс пачыхъагъум илъэхъан щыІагъ, джы фитыныгъэ яІ.

Филармонии яІ, къэшъон, джэгу ашІын, оредхэр къалонхэ алъэкІы, пэрыохъу щымыІэу ныдэльфыбзэкІэ къэгущыІэх, гумэкІыгъо щылэп.

МыщкІэ сэ синыбжъыкІэгъу-

хэмкІэ «зэкІэми тырку шъу-хъушт» алоштыгъ националист-хэм. «Сычеркес» зытІокІэ, «хъау, шъо шъутырку» алоштыгъ. «Тыркуем сырицІыф, сычеркес». Мыр зэрэслорэм пае тІогъогъо саубытыгъ. ЗэмкІэ сагъэтыси, кысэупчІыхэу мэфэ 18 саІы-гъыгъ джэхэшъотедзэ плонэкІым сителъэу. Мэфэ 25-рэ нэуж ятлонэрэу саубытыгъ, мэфі 105-рэ сычІэсыгъ, ау ащ дэжъым тІекІу нахъышІугъ. Апэрэ убыты-гъом нэбгырэ 400 зы зал тычІэ-сэу мэкъу шъхъантэхэм тате-лыгъ, псыунэ шылагъэп. Ятлонэрэу сызаубытым тикъалэу Конья ихъапс тычІэсыгъ, нэб-гырэ тІурытІу-щырыщэу унэм тисыгъ, плэкІорхэр тІагъэх, ау упчІэхэр зэпыуштыгъэхэп...

Саубыты къэс «Учеркеса, утыркуа?» алоштыгъ. Сэри ар къэси: «Сычеркес, сянэ черкес, сятэ черкес, Тыркуем сыри-цІыф». Хэгъэгъум заоу щыкІогъэ пстэуми сятэжъхэр ахэлэжъа-гъэх. Сятэжъ Балканым, ащ ышнахъыкІэ Хъусен Чавуш Чанаккале заом хэлэжъагъэх. АнахъыкІэу Хасан, Емен заом ыуж Мысыр илъэс 18 къэтыгъ. Тэ тиунагъокІэ тятэжъхэр, зэкІэ черкесхэр мы хэгъэгъум ишъха-фитыныгъэ фэбэнагъэх. Дэй кхэхъуплэнэу ашІоигъоп. Черкес-хэр апсэ зыхалъхъагъэу зы-щыпсэурэ къэралыгъом епыхъу яхабзэп. Ежъ яхэку фэдэу къаухъумэщт.

1974-рэ илъэсым Кипр заор кызщэжъэм, Тыркуем икІыхэрэ дзэкІолхэр блащыхэу зельэгъум сятэ ахэм дахэкІэ къагъэзэ-жынынэу къурмэн афишыгъагъ. Тэ мы къэралыгъор шІу тэ-лъэгъу, ащ шІу кыдэхъуным тыкІэхъопсы. «Хэкум дгъэзэ-жынынэу тыфаеми, мыщи (Тыр-куем) тыфэшъыпкъ, ау атэжъ хэкум зэкІэри кложъынэу фаех», — ясІоштыгъ.

Ситхыль ахэр кыщытхыгъэх. «Черкесхэр мыщ щытІлэх, ау оц фэдэу зэхэдэ зышІырэ ахэ-тэп» алоштыгъ. Сэ цІыф е лъэпкъ зэхэдэ сшІырэр, къэралыгъом сиягъэ езгъэкІырэр, ау сихэку сыфэзэщы, ащ згъэзэжъыныр сыхъопсапІ, нэмыкІ зыми сыфа-еп. Тятэжъхэм ячІыгу тыкІожъы-нэу пэрыохъу шъукытфэмыхъум ары.

— А лъэхъаным еджапІэхэм ныдэльфыбзэкІэ еджэнхэу

Изын къатыщтыгъэп, шъо хасэм ар щыжъугъэцэкІэн шъульэкІыщтыгъа?

— Хасэм щедгъэджэнхэ тІэ-кІыщтыгъ, ау цІыфхэр аубытын-хэм тещыныхъэщтыгъэх. Сыз-гъэсымэджагъэхэм ари ащыщ. Саубытыгъэ пэтми сыкыиутІупшы-гъэп лъэпкыым игумэкІ... етІани хасэм итхъаматэ сыхъугъ, ренэу сауж икІыгъэхэп. Къыплпыплъэ зэпытхэ хъуми уипсауныгъэ хэолъхэба.

— Адэ хэкумрэ орырэ шъуизэфыщытыкІэ тыдэ кы-щэжъэра тІомэ...

— 1989-рз илъэсым Советскэ Союзым и Посольствэ тхылъ ядгъэхьыгъагъ, Альберт Черны-шевыр тхъаегъэпсэу, ащ ыужкІи тызэныбджэгъугъ. ТизэлукІэгъу-хэм «тихэу дгъэзэжъыщт. Ар тэ тятэжъ пашъэхэм яхэгъэгъу. КъэралыгъуитІуми япаспортхэр тІлэнхэу тыфай» тІоштыгъ, ащ пае Урысыем емыпсыгъэ гу-щылэ ныбжы тІуагъэп.

Урысыем егъэблэгъэ тхылъкІэ тыкІуагъ. Посольствэм зэлукІэхэу щылэхэрэм ренэу тарагъэблэ-гъагъ, тигъогъогъухэри ащ зы-датцэхэу кыхэкІыгъ. Тиныбджэ-гушІугъ Альберт Чернышевыр. Москва тыригъэблэгъагъ. Кав-казыми тыкІонэу арыгъэ.

Тикуп хэтыгъэх Лышэ Сули-манрэ (Тхъэм ахърэт нэф кы-рет) ишъхьэгъусэрэ, Хъуажъ Фахырир ишъхьэгъусэрэ, си-шъхьэгъусэрэ сэрырэ. Кавказ тыщылэзэ сишъхьэгъусэрэ сэ-рырэ зэлукІэм тырагъэблэгъагъ. ГъэшІэгъонэу кытІпэгъокІыгъэх, тэри ащ инэу гуахъо хэдгъуа-тэщтыгъ... Хъэдэгъэллэ Аскэр къуаджэхэм тицагъ, лыжъ тхъаматэ горэм оредхэр кыт-филуагъэх, унагъохэм тарагъэб-лагъэ ашІоигъоу мэгүлэх, хъохъу-хэр къаіох, Іанэм хъохъу кы-шалощтыгъэхэр стхъакІумэ икІхэрэп. Адыгабзэ нахъ ар етІани...

Бэрэ сыкІуагъ Хэкум. Москва сынэсыгъ. Тыдэ сыкІуагъэми зэ нэмыІэми упчІэ гомыІу кыта-тыгъэп, гумэкІыгъо тІэжъугъэп.

— ДжырэкІэ Хэкум зымгъэ-зэжъышъухэрэм мыщ сыд щашІэмэ хъунэу плытэра?

— Мыщ щылэ хасэхэм яхъа-тыркІэ тикультурэ къэтыушъумэн тэлэкІы. Хасэхэм лъэшэу Іоф ашІэн фае, «тыпшыгъ» аІо хъуштэп. Непэ дунаир нэмыкІ,

ИХЪОПСЭПЛАГЪ

тэ тиклэгъум фэдэу чыжъуэ
клохэрэп, лъэпкъыр къуэуыгъ,
ау, хэта кложыщтыр?

Нахьыбэм агъэзэжьианэп,
арэу щытми, кложынкхэр щылэх.
Зыгъэзэжьианэп маклэп.
Адыгейм нэбгырэ 1500-рз фэдиз
кложыгъэ.

Хэкум зыгъэзэжьианэп
апэу тызэкломмэ лъэшэу тагъэ-
шугагъ. 1989-рз илъэсым Уры-
сыем иегъэблэгъэ тхылъкIэ
Москва тызэклом, Иорданием
илыкIорэ ишъхьэгъусэрэ тыра-
гъэблэгъагъ. Лъэшэу хабзэ
къытахыгъ. Бэрэскэшхо нэма-
зым тызэдэкIуагъ, зы цIыф
тигъэгумэклэу къытэллэпгъэп.
Тыгу кинагъэх а мафэхэр.

Сыгу лъэпэрэпэщтыгъ, сы-
ныбжьианэп джыри.

«Сильэпкъ къы- зэрэушырэр

зэхэсэшIэ. Хымэ чыгу исхэри, хэ- курысхэри ащ фэдэх»

— Къэбэртае е Мыекъуапэ
узыкIокIэ сыда апэ лъэгу
пшIоигъохэр?

— Къэбэртае узыкIокIэ апэ
Саусырыкъо итеплэ зытетым
уащ.

Тэ зэкIэми тыкIуагъ, нахьыж-
хэм къытфалотагъэхэм тядэлугъ,
орэдылэхэм орэдхэр къаIуа-
гъэх...

Сишъхьэгъуси сэри илъэс
83-рэм тит. Ащ емылпытыгъуэ
тихэку тэкложы, ныбжьианэп
чъэхэзэ агъэзэжьианэп фае. Ащ
зынэсыжьианэп дахэу къапэ-
гъокIышты, сицыхъэ ателъ.
АпэрэпшIэу тибизнесменхэр,
аныхъуэ псэолъэшхэр, кложынк-
хэ, Iоф шырагъэжъэн фае.

Iэклэбым шыIэ ныбжьианэп
Хэкум кложынкхэрэм IофшIапIэ
агъотынымIэ, яхьалыгъу къа-
хьыжьианэп, зыщыпсэунхэ, зычIэ-
сынхэ унэ яIэным фэшI яшIуагъэ
къагъэкIон фае, ар аныхъуэ пшъэ-
рылъ шъхьал.

Черкесхэр къуэуыгъэх. Ащ
кложынкхэрэм зи мыхъуми, зычIэ-
сынхэ унэ къафагъоты, хьакIэщ-
хэр лъэплэщэх. Мыекъуапэ ща-
гъэпсыгъэ хэушъхьафыкIыгъэ
хьакIэщыр апэрэ мафэхэм бысым
афэху, ятхылъхэр афагъэпсых.

Сильэпкъ зызериужыжьианэп
синэрылэгъу; сильэпкъэгъухэу
Iэклэбым шыIэхэри къуэуыгъэх,
Хэкум шыIэхэри нахъ дэгъужь.
Сихэку шIу сэлъэгъу. Адыгэ
лъэпкъым ихэку ыгъэзэжьианэп
шIогъэ ин хэлъ, сыда Iомэ ежъ
ичIыгу, ыльапсэр ары, зэрэфаеу
ыбзэ ыгъэлорышIэщт. Адыгабзэ
зымышIэхэрэм апае бзэ зыща-
рагъэшIэрэ гупчэхэр шыIэх.

Лъэпкъым шIуагъэ къыфэзыжьианэп
зылэклэщт Iофыгъо пстэуми
адэлажъэх.

— Тхьамэтэ маф! Тхьауегъэ-
псэу гушIыгъу укыизэрэпфэ-
хъугъэм пае. Уигъуэхэм зы-
къагъэшыпкъэжьианэп ты-
къыпфэлъало. Тхьэм ыломэ,
тэри бзэ темышIэу тыхэку
дгъотыжьианэп.

— Тхьэм шъори шъуигъухэлъ-
хэр къыжъудегъэхъух, сикIал.
Тэ неущ ныбжьианэп тыхэку ты-
кложынкхэрэм гъогу тытехьажьианэп.
Мыекъуапэ тыщыпсэунхэ.

Хьаткъо Аслъан хэта?

Тыркуем ипсэуплэу Караман
епхыгъэ къуаджэу Гекче къыщы-
хъугъ. Къалэу Конья ирайонхэм
ар яз. Ублэлэ ыкIи гурыт еджа-
плэхэм Караман ащеджагъ.
1961-рз илъэсым Истанбыл

университетыр псэолъэшI инже-
нерэу къыухыгъ.

Кавказ Хасэхэм ягупчэу зэхи-
щэгъэ КАФДЕР итхьаматэу,
КАФФЕД-м итхьаматэ гъэшIуагъэу
Iоф ышIагъ. КАФДАВ изещэкIо
куп хэтыгъ. Илъэсыбэрэ Анкара
Черкес Хасэм итхьаматэу шы-
тыгъ, нэужым Хасэм иупчIэжъэгъу
ГъэшIуагъэу агъэнэфагъ.

ИщIыанэпгъэ зэрэпсаоу, иамал
къыхьыгъэмIэ илъэпкъ икульту-
рэ, иныдэлъфыбзэ, лъэпкъым
ишIэжъ икъэушъумэн афигъэлоры-
шIагъ. Тьдэ шыIэми атэжъ
чыгум гъэзэжьианэп игуп-
шысэ зыдылэпгъыгъ.

Хьаткъо Аслъан щыпсэунэу
ныбжьианэп хьопсэплэу иIэгъэ
ихэку шышъхьэлум и 19-м 2021-
рз илъэсым Мыекъуапэ идунай
щыхьожьианэп, ихэку гупсэ ичIы-
гу Iахъ щигъотыжьианэп.

Тхылъыр: Хьаткъо Аслъан
— «Илъэс хьылъэхэр». Кавказ,
атэжъ чыгум гъэшIыным Iэхъо-
псызэ псэугъэм игукъэкIыжьианэп
— зыугъоижьианэп, Iоф дэ-
зышIагъэр Тогузата Метин Боз-
курт.

КАФДАВ тхылъ тедзаплэр,
Анкара. 2020-рз илъэс.
Адыгабзэм езыгъэкIугъэр:
МЭФЭШУКЪО Щенгул.

Лъэпкъыр зыдэбжьианэп Iэ махуэ

Мы гъэм илъэс еянэ хъуауэ
ягъэлъапIэ адыгэхэм (шэрджэс-
хэм) я Махуэр. Гъэ къэси
цIыху нэхьыбэ кърхьэллэу,
Iуэхугъуэ нэхьыбэ къышалэту,
щIэщыгъуагъ халъхъуэ респуб-
ликэм и щIыналъэхэм шрагъэ-
кIуэкI ар. Апхуэдэ махуэшхуэм
адыгэ лъэпкъым и цIэр жыжъэ
зыгъэлэу, и хабзэм, щэнхабзэм,
бзэм, тхыдэм, литературэм,
псэукIэм зезыгъэужьа лъэпкъыл
щэджащэхэр иджыри зэ ягу
къагъэкIыж, музейхэм, библио-
текэхэм, курыт еджаплэхэм,
ЩэнхабзэмIэ унэхэм гъэщIэ-
гъуэн куэд шрагъэкIуэкI, псом
нэхьышъхьэраци, нэхьыжьи,
нэхьышIи къызрихьэллэу зэлъ-
щIэхэр жылэхэм шызэхашэ.

Адыгэхэм я махуэм лъэп-
къым дежкIэ иIэ мыхъэнэп
абы зэрыщыгъуымрэ теухуа я
гупсысэхэмIэ къыддэгъуашэщ
ди лъэпкъэгъухэр:

сыгъуэм къыхэкIыу а Iуэхур
Дунейпсо Адыгэ Хасэм и зы
зэхуэсым къыщыхэслъхъауэ
щытащ сэ икIи абы хэтхэм къыз-
далыгъри, республикэ унафэщIым
и пашхъэ итхъауэ щытащ. Фэ
зэрыщIэжъи, а зэманым, 2013
гъэм, КъБР-м и Iэташхъуэ щыта
КIуэкIуэ Юрий фокIадэм и 20-р
адыгэхэм (шэрджэсхэм) я Ма-
хуэу гъэлъэплэным, ар зыгъэпсэ-
хугъуэ махуэу гъэувыным къэрал
унафэ трищIыхъри, Iэ щидзауэ
щытащ. Хуабжъу ди гуапэ хъунут,
махуэшхуэм иIэ мыхъэнэри
нэхъри щигъэбыдэнут Къэрэ-
шей-Шэрджэсымрэ Адыгэ Рес-
публикэмрэ я Iэташхъэхэми
апхуэдэ унафэ ящIарэ, Iуэхум
нэхъри зиубгъуамэ.

Адыгэбзэм, адыгэ бэрэжьианэп,
адыгэ фашэм, адыгэшым, къэзы-
гъэзэжъэхэм я Махуэ хэхэхэр
дилэщ дэ. Апхуэдэу иужьрей
илъэсхэм Дунейпсо Адыгэ Хасэм
и зэхуэсхэм унафэу къыщытхъащ
Нарт эпосым и махуэ гъэувы-
ныр. Мыхэр лъэпкъым и лъэр
зыгъэбыдэщ, и пшIэр зылэщт. А
псори къызэщIыкIуэжърэ ди хъу-
гъуэфыгъуэ псори утыку къыщит-
хъуэ дреIэ адыгэхэм я Махуэр.

нэхьыфIхэр тIэту, дилэ фыгъуэ-
хэр дгъэлъагъуэу дызэхэтыныр
я мурадэ ди нэхьыжъхэмрэ ди
унафэщIхэмрэ кърэхъэжъа Iуэхуш
мыр.

Ди лъэпкъым и тхыдэ къуле-
йм хуэдэ зилэ, зи шхъэ пшIэ
хуэзышIыж шыIэжьианэп, махуэшхуэ
имылэу. Дэри ди бегъыым къыхэ-
хъуащ а махуэр. Пэжщ, шыIэщ
«адыгэм махуэ къэси ди махуэш,
зы махуэкъым дыщыадигъэр»
жызылэ щIалэгъуалэ гупи. Апхуэ-
дэхэм я Iуэху еплъыкIэр сэ ядэс-
ыгъыркыым. Пэжщ, фашэ щытщы-
гъын хуейри, бзэкIэ дыщыпсэлъ-
эи хуейри, ныпыр щытIэтын хуей-
ри зы махуэкъым. Дызэрыа-
дыгэр тIлэжу, дилэ фыгъуэм
хуэфашэ пшIэр хуэтщIу дыкIэгъ-
уэгъурыкIуэн хуейщ махуэ къэси.
Ауэ зы махуэ хэхэм а псори
къызэщIэжъуэрэ дызэдэгъушхуэу
дызэхэжъмэ, сыт ягъэ екIын?!

А щIалэгъуалэ дьдэм яхэтщ,
лъэпкъ Iуэху гуэрхэр къэралым
къадимыIыгъуэ жалэу тхъэусы-
хэхэр. Мыр унафэщIхэм къытхуа-
гъэдахэу, къэрал унафэ щытра-
щIыхьакIэ, псэлъэмакъ къыха-
мыгъэкIыу ягъэлъэплэныр нэхъ
къезэгъуу къызолпытэри, абы
къыхуэзоджэ. Къапщтэмэ, дунейм
адыгъуэ щызэбгъыпхъам я гуапэ
мэхъу мы махуэр дызэриIэр. Сэ
гу лъытащ нэгъуэщI хэгъэгъухэм,
къэралхэм кыкIыу къэкIуэфэ ди
лъэпкъэгъухэм я нэм къышIих
нурымрэ къэмыкIуэфхэр къы-
зэрыхъуапсэмрэ.

Апхуэдэу гушхуэу адыгэр
зэрызэхыжъэр куэд и уасэкъэ?!
Къэбгъэлъагъуэмэ, сыт хуэдэ
Iуэху къепхъэжъэми занщIэу и
плэ иувэркъым. Мыр зэрыдгъэ-
лэплэми Iэмал гуэрхэр етхьэллэу
нэхъ щIэщыгъуэ, нэхъ ин щIын
хуейщ. Зы махуэ закъуэ мыхъуу,
зы тхъэмахуэкIэ фестивалхэр,
концертхэр, зэпеуэхэр, гъэлъэ-
гуэныгъэхэр, спорт зэхъэзэхуэ-
хэр ебгъэкIуэкI хъунуш, мис
абыхэм кърхьыуахэр фокIадэм и
20-м къызэщIэжъуэрэ гъэщIэ-
гъуэну едгъэкIуэкIыу.

KIэщIу жыплэмэ, ди махуэр
махуэ щыхъунур ди щIалэгъуа-
лэм дызэхашIыкIэрэ ди нэхьыжъ-

хэр ди жьантIэу гуфIэгъуэр
зэдэтIэжъмэ.

Аслъэн Алий, Шэрджэс Адыгэ Хасэм и тхъэ- мадэ:

— Дунейпсо Адыгэ Хасэм и
япэ тхъэмадэу щыта Къалмыкъ
Юрэ сытым деж жиIэу щытащ:
«Шыгъуэ-щIэж махуэ дилэклэ
зэфIэклэныкыым. ДызэплъэкIыж
зэпыткIэ псэуа дыхъунукыым,
гуфIэгъуэ махуи дилэн хуейщ». Ар
зэхэзыха дэтхэнэми, акъыл
балигъкIэ гъащIэм егупсыс дэт-
хэнэ адыгэми игу илъ зэпытт
ари, ДАХ-м и зы зэхуэсыгъуэм
дыщытэпсэлъыхъащ абы икIи
псори зэдэрэзыуэ унафэ къы-
зэдэащт.

Къэбэрдэ-Балъкъэрым къэ-
рал унафэу къызэрэащт хуэдэу,
Къэрэшей-Шэрджэсми Адыгейми
щэгъуэуамэ, икыкIэ ди гуапэ
хъунут. Дэ иджыпсту дызэлэжъ-
хэм ящышъу япэ идгъэщ Iуэхухэм
язщ ар. Тхьэм жиIэмэ, къэхъу-
нуш апхуэдэ зэмани — псоми
зэгъусэу къэрал махуэшхуэу
щызэдэдгъэлъэплэн. Мы махуэм
фыгъуэу хэлъыр дунейм адыгэу
тетым зэрыадыгэр иджыри зэ
ягу къагъэкIыжу, ди щэнхабзэм,
ди хабзэм, ди хэкум пшIэ хуэ-
тщIу дызэхэтыныр аращ. Ди
щIэблэм бзэр ящIэнымIэ, хэкуп-
сэу къэгъэхъунымIэ мыхъэнэ-
шхуэ илэщ мыбы. Фашэр зейр
зезыхъэрэщ жалэ, ди пшIэмрэ
ди фашэмрэ тIыгъыжу, дигъэ-
гушхуэу куэдрэ дгъэлъэплэн
махуэ Тхьэм ишI.

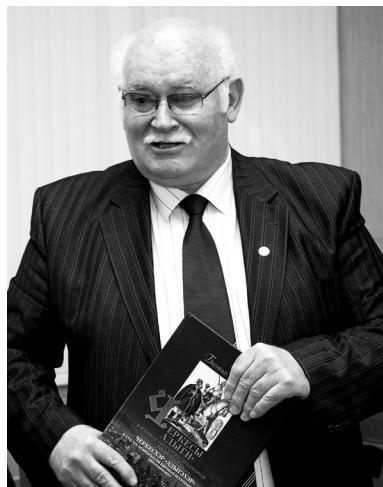
Шыбыхъуэ Юрэ, Став- рополь Адыгэ Хасэм и тхъэмадэ:

— Дэ махуэ зыбжанэ дилэщ
цIыхубэм къызэдэащтэу зэдэгъэ-
лэплэу. Ауэ, ди жагъуэ зэрыхъу-
щи, а махуэшхуэхэм къэрал
мыхъэнэ ялэжьианэп, къэрал уна-
фэкIэ щIэгъэбыдакъым. Абы
къыхэкIыу сэлэпышхуэ хъунут
щIыналъэ псоми къэрал гуфIэ-
гъуэу адыгэхэм я Махуэр ягъэу-
вамэ. Дунейпсо Адыгэ Хасэм
къыхилъхъа Iуэхур Къэбэрдэ-
Балъкъэрым дахэу щэгъэлъапIэ.
А махуэшхуэр ныбжьианэп «щIалэ-
ми» адыгэ куэд зэрэпх, дьпэкIэ
нэхьыбэж зэпыщIэну дыщогугъ.

Адыгэр нобэ хэгъэгъу зэмылэ-
ужыгъуэхэм дишъ, нэгъуэщI
лъэпкъхэм дыкIаухъуреихуэ, абы
ипкъ иткIэ ди махуэ дызэриIэ-
жым ди зэныбжъэгъуэгъэр игъэ-
быдэну, ди зэгъурыIуэныгъэр
иригъэфIэклэуэн, дызэрыгушхуэу
дилэ псори адрейхэм къедгъэ-
цIыхуфыну къысщохъу. Къышынэ-
мышIауэ, дызэхыжъэрэ дыкIа-
фэу, дьджэгъуу дызэбгъыкIыж
къудей мыхъуу, ди гугъуехъхэм,
щыщIэныгъэхэм дьтэпсэлъыхъэрэ,
ахэр къызэрызэдэжъынкIы хэкIы-
плэхэр дубзыхуу къэдгъэсэбэ-
пыфмэ, хъарзынэщ.

Адыгэр егъэлэуэу зэбгъы-
дзауэ щымытамэ, мы махуэм
апхуэдиз мыхъэнэ илэну къыщIэ-
кIынтэжъым лъэпкъым дежкIэ.
Ар хуабжъу дызыщыгугъ, дызэ-
зыпх, дызэпызыщIэ махуэ дахэ
тхуэхъуащ, дьпэкIи зэрызыжъы-
нум шэч къытесхъэркъым.

НЭЩIЭПЫДЖЭ Замирэ.

ХьэфIыцIэ Мухъэмэд, Къэбэрдэ Адыгэ Хасэм и тхъэмадэ, ШIДАА-м и вице-президент:

— Адыгэм махуэ хэхэ илэн
хуейуэ къызолпытэ ди лъэпкъыр
нэхъри зэкъуэуэвэн, псэукIуэ
къэщIэрэщIэжьианэп хуэкIуэн,
бгъэдэлъ хъугъуэфыгъуэхэм
заужьын, анэдэлъхубэрэ ялэщIэ-
мышун, хабзэмрэ щэнхабзэмрэ
яхъумэн папщIэ. Апхуэдэ шхъуэ-

Шоджэн Iэминат, Ду- нейпсо Адыгэ Хасэм и тхъэмадэ и къуэдзэ:

— ФокIадэм и 20-м ди щIалэ-
гъуалэр гушхуэу, ди ехъулэны-
гъэхэр утыку къытхъуэ, ди цIыху

Лъэпкъ шлэжыр, щылэныгъэр

Зэлъэпкъэгъухэм язэлуи

Дунэе Адыгэ Хасэм (ДАХ-м) изэфэс Юныгъом и 19-м Налщык зэрэщыкӀоштм, мэфэкӀэу «Адыгэм и Мафэ» зэрахэлэжъэштм ЛымыщэкӀо Рэмэзан къатегущылэнэу тельэлугъ.

— Илъэсищым Иофшлагъэу тилэр ДАХ-м изэфэс щызэфэт-хысыжъышт, мурадэу тилэхэм татегущылэшт, — къытилуагъ республикэ общественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» итхьаматэу, ДАХ-м итхьаматэ игуадзэу ЛымыщэкӀо Рэмэзанэ. — Зэпахырэ узым къыныгъохэр къытфыхыгъэх нахь мышлэми, зэлъэпкъэгъухэмкӀэ тызэлъэкӀо, тилофхэр тэгъэцӀах.

— **Зэфэсым хэлэжъэштхэр къыталога.**

— Къэбэртэе-Бэлькъарыр, Къэрэцъе-Щэрджэсыр, Адыгэ Республикэр, Краснодар, Ставрополь крайхэр, хылушъом щыпсэухэрэ шапсыгъэхэр, Тыр-куер, Сириер, Иорданиер, Израиль, Голландиер, Европэм и Адыгэ Хасэ хэтхэр, нэмыкӀхэри зэфэсым къэкӀоштхэу тэгугъэ.

— **Зэфэхьысыжъхэм ямызакъоу хэдзынхэри зэхэщъу-щэштха?**

— Ары. ДАХ-м итхьаматэ, Хэсашъхэр, нэмыкӀхэри хэтыдзыштых.

— **ДАХ-р зызэхашагъэр илъэс 30 мэхъу.**

— Ащи тытегущылэшт. Дунаим

адыгэу щыпсэухэрэр зэрэшлэнхэмкӀэ, зэлъытэсыкӀэ амалхэр агъэфедэхэзэ тарихьым, адыгабзэм язэгъэшлэнкӀэ, лъэпкъым зиугъоижьынымкӀэ ДАХ-м егъэжъэплэшлэхэр ышлыгъэх.

— **Хабзэм икӀулыкӀушлэхэмкӀэ ДАХ-м хэтхэмрэ Иоф зэдашлэным имэхьанэ сыда къепӀуаллэ пшӀоигъор?**

— Иофыгъо шъхьалэхэм ар ащыщ. ЗэлукӀэгъухэр, фестивальхэр, нэмыкӀхэр зэхатцэхэзэ, лъэпкъ Иофыгъохэр лъытэгъэ-кӀуатэх.

— **Щысэ къытфахьыба.**

— Урысыем и Президентэу Владимир Путиныр Налщык къызэкӀом, ДАХ-м ипашэу СэхьурэкӀо Хьаутий лукагъ. Бзэм, тарихьым, фэшъафхэм яхьылэгъэхэ тхылъхэр къыдэгъэкӀыгъэнхэмкӀэ федеральнэ лэпылэгъу ин ДАХ-м къыратыгъ. ЛӀкыбым щылэхэ адыгэхэу къэзыгъэзэжъыхэ зышӀоигъохэм яфӀо-фашлэхэр гъэцӀкӀэгъэнхэмкӀэ Иоф макӀэп зэшлуахыгъэр.

— **Тихэгъэгу лъэпкъхэу исхэр къызыплъытэхэкӀэ, урысхэм ауж адыгэхэр арых**

анахьыбэу лӀкыб къэралым щыпсэурэр.

— ЗэкӀош республикэхэм япашэхэр федеральнэ къулыкӀушлэ лэшъхэтетхэр ащ шыгуа-зэх. ЗэлъытэсыкӀэ амалхэр дунаим нахьышӀоу щыгъэфедэгъэнхэм ДАХ-р пылъ. Еджагъэу, лэнатлэхэр ялэхэу адыгэхэу дунаим тетхэм, нэмыкӀхэм Иоф адэтшлэшт.

— **Адыгеим лъэпкъхэу исхэм язэдэпсэуныгъэ, нылъфьбзэм изэгъэшлэн сыда къепӀуаллэ пшӀоигъор?**

— Адыгэ Республикэм лъэпкъ ИофхэмкӀэ, лӀкыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырлэ зэпхыныгъэхэмкӀэ ыкӀи къэбар жъугъэм иамалхэмкӀэ и Комитет ипашэу Шъхьэлэхэу Аскэр, Правительствэм икӀулыкӀушлэхэр тигъусэхэу лъэпкъ шэн-хабзэхэм, бзэм, тарихьым яхьылэгъэ нэрылпэгъу лэпылэгъухэр урысхэм, къэзэкъхэм, урымхэм, къэндзалхэм, адыгэхэм, нэмыкӀхэм къафызэлъахыгъэх. Шлэж ялэу ныбжыкӀэхэр плугъэнхэр тилофыгъо шъхьалэхэм ащыштых.

— **ДАХ-м и Зэфэс укыштыгъушлэшт?**

— Зысэгъэхъазыры. Лъэпкъ шлэжым, республикэм и Лышъхъэу КъумпӀыл Мурат, нэмыкӀ хэбзэ къулыкӀушлэхэм яшлуагъ-кӀэ тилофхэр зэрэпӀыкӀуатэхэрэр, тимурадхэр къэсӀотэштых.

— **Адыгэр адыгэу дунаим тетныным фэшл сыда анахьэу ищыкӀагъэр?**

— Бзэр, тарихьыр, шэн-хабзэхэр ышлэнхэ фае. Псауныгъэм икӀэухъумэн пылтыным мэхьанэ икӀу римыты хъуштэп.

— **Адыгэм и Мафэ Юныгъом и 20-м дгъэмэфэкӀышт.**

— Налщык тызыкӀокӀэ къэтлъэгъуштыр, зэхэтхыштыр гьашлэм гукъэкӀыжъ лъапӀэу щыти-лэшт. Зэлъэпкъэгъухэм язэлукӀэ

зыфэтэгъэхъазыры. НыбжыкӀэхэм зэпхыныгъэ Иофхэу ады-тилэхэр щылэныгъэм диштэу зэхэтцэштых.

— **Рэмэзан, тизэдэгущы-лэгъу икӀэу Адыгеим щыщхэу Зэфэсым хэлэжъэштхэм ацӀэ къепӀо тшӀоигъу.**

— ДАХ-м и Хэсашъхэ хэты ЦыкӀушъо Аслъан, Ацумыжъ Юсыф, ТхьапшъэкӀо Альберт. Зэфэсым иллыкӀох Хьот Юныс, Хьаджые Адамэ, ГьукӀэлл Су-санэ, НэпшлэкӀуй Аминэ. Ты-зэгъусэу Зэфэсым тыхэлэжъэшт.

— **ДАХ-м и Зэфэс, мэфэкӀэ зэхэхъэм чанэу шъуахэлэжъэнэу шъуфэтӀо.**

— Тхьауегъэпсэу.

Адыгэ шъуашэм и Мафэ фэгъэхьыгъ

Мыекъуапэ щыкӀошт

Адыгэ лъэпкъым ишъуаш,

Уидэхагъэ нэм фэмыплъ.

Кавказ илӀэпкъхэм уаштагъ,

Дунаишхом уцашлэ.

Юныгъом и 28-м адыгэ шъуашэм и Мафэ дунаим шагъэмэфэкӀышт. Мыекъуапэ щыкӀошт концертышхор ЗыкӀыныгъэмрэ ЗэгурьЮныгъэмрэ япчэгъу щызэхашэшт. Иофтхьабзэр пчыхъэм сыхьатыр 5-м рагъэжъэшт.

ЕМТИЛЪ Нурбий.

Редактор шъхьалэхэр:

ДЭРБЭ Тимур
ХЪЭШУЦӀЭ Мухьэмэд
ТХЪАГЪЭПСЭУ
Уцужыкъу

■ **Зэхэзышагъэр:**

Адыгэ Республикэм лъэпкъ ИофхэмкӀэ, лӀкыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырлэ зэпхыныгъэхэмкӀэ ыкӀи къэбар жъугъэм иамалхэмкӀэ и Комитет
Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

■ **Зышаушыхьатыгъэр:**

Урысые Федерацием хэутын ИофхэмкӀэ, телерадиоэкътынхэмкӀэ ыкӀи зэлъытэсыкӀэ амалхэмкӀэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыплэ гъӀо-рышпӀа, зэраушыхьатыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

■ **Зышыхаутырэр:**

ОАО-у «Полиграф-ЮГ»,
385000,
к. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр, 268

■ **Редакциер зыдэщылэр:**

385000, к. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор
шъхьалэм игуадзэ —
52-49-44, пшгъэдэкӀыжъ зыхьыр
секретары — 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

■ **Пчъагъэр**

4485
Индексхэр
52161
52162
Зак. 1961

Адыгэ макъ

Адыгэ псалъэ

Черкес хэку

Шапсыгъ

Ж